

Οι αλλαγές στην
ευρωπαϊκή πολιτική στον
δρόμο προς την εξουσία:
Συγκρίνοντας ΠΑΣΟΚ και
ΣΥΡΙΖΑ

Άννα Ηλιοπούλου

Ερευνητικά Κείμενα ΕΕΕΠ Νο. 4/2016
Δεκέμβριος 2016

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής
Ενοποίησης και Πολιτικής
Αιόλου 42-44, 105 60 Αθήνα

«Οι αλλαγές στην ευρωπαϊκή πολιτική στον δρόμο προς την εξουσία: Συγκρίνοντας ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ»

Άννα Ηλιοπούλου

Ερευνητικά Κείμενα ΕΕΕΠ Νο 4/2016

Η παρούσα μελέτη αποτελεί τη διπλωματική εργασία της Άννας Ηλιοπούλου που εκπονήθηκε το 2014 στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές» του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με επιβλέπουσα την Επίκ. Καθηγήτρια Σουζάννα Βέρνυ.

Copyright © 2016

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

Αιόλου 42-44, 105 60 Αθήνα

Τηλ: 210 368 8945, 210 368 8963

e-mail: info-eeep@pspa.uoa.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Περίληψη

Με βάση την θέση των Taggart και Szczerbiak ότι τα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα όσο πλησιάζουν την εξουσία, μειώνουν τον ευρωσκεπτικισμό τους, η εργασία αυτή παρακολουθεί και εξετάζει τη στάση του ΠΑΣΟΚ (1977-1981) και του ΣΥΡΙΖΑ (2012-2014) απέναντι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την τότε ΕΟΚ και την σημερινή ΕΕ και ευρωζώνη αντίστοιχα, όταν τα κόμματα αυτά βρέθηκαν στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Μέσα από την αντιπαραβολή της ευρωπαϊκής πολιτικής τους, αναζητείται ο βαθμός της κοινής πορείας που ακολούθησαν τα δύο κόμματα όπως αυτή προβλέπεται από τη θεωρία. Τα ευρήματα μαρτυρούν πως το σκληρά ευρωσκεπτικιστικό ΠΑΣΟΚ και το ήπιο ευρωσκεπτικιστικό ΣΥΡΙΖΑ έχουν ακολουθήσει μόνο μέχρι ενός σημείου τον ίδιο δρόμο: το ΠΑΣΟΚ πράγματι απόλεσε τον σκληρό ευρωσκεπτικισμό του σταδιακά, ενώ στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ υπήρξε μια μεταστροφή στον ευρωσκεπτικισμό του αλλά δεν ήταν ούτε συνεπής ούτε συνεχής, παρά χαρακτηρίστηκε από ακροβασίες και αντιφάσεις, με την υπόθεση εργασίας να επιβεβαιώνεται μερικώς.

Λέξεις-κλειδιά

Ευρωσκεπτικισμός, ΠΑΣΟΚ, ΣΥΡΙΖΑ, αξιωματική αντιπολίτευση, Α.Παπανδρέου, Α.Τσίπρας, Π.Λαφαζάνης, Γ.Δραγασάκης

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
1. Θεωρητικό υπόβαθρο.....	5
2. Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)	6
2.1. Μια μικρή αναδρομή.....	6
2.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Ανδρέα Παπανδρέου	8
3. Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ).....	14
3.1. Μια μικρή αναδρομή.....	14
3.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Αλέξη Τσίπρα	17
3.3. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Γιάννη Δραγασάκη.....	23
3.4. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Παναγιώτη Λαφαζάνη.....	26
3.5. Η Διακήρυξη για τις ευρωεκλογές του 2014.....	29
4. Ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ το παράδειγμα του ΠΑΣΟΚ;	30
Συμπεράσματα.....	32
Επίλογος	32
Βιβλιογραφία.....	33

Εισαγωγή

Η θεματική αφορά το Ευρωπαϊκό Ζήτημα στην Κομματική Συζήτηση και συγκεκριμένα τον ευρωσκεπτικισμό των κομμάτων ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ όταν βρέθηκαν στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, με υπόθεση εργασίας την ακόλουθη: Οι περιπτώσεις του ΠΑΣΟΚ (1977-1981) και του ΣΥΡΙΖΑ (2012-2014) επιβεβαιώνουν την θέση των Taggart και Szczerbiak σύμφωνα με την οποία ευρωσκεπτικιστικά κόμματα που διεκδικούν θέση στην εξουσία ή βρεθούν σε αυτή, τείνουν να εγκαταλείπουν σταδιακά την ευρωσκεπτικιστική στάση τους. Αυτό που εξετάζει η εργασία είναι αν και σε τι βαθμό τα δύο κόμματα ελάττωσαν τον ευρωσκεπτικισμό που τους χαρακτήριζε στην αρχή της εκάστοτε εξεταζόμενης περιόδου, κατά την διάρκεια της θητείας τους ως αξιωματική αντιπολίτευση με γνώμονα το θεωρητικό υπόβαθρο που προσφέρουν οι Taggart και Szczerbiak.

Για να γίνει αυτή η σύγκριση επιλέχθηκε να αναλυθεί η ευρωπαϊκή πολιτική των δύο αρχηγών, Ανδρέα Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ) και Αλέξη Τσίπρα (ΣΥΡΙΖΑ) αλλά και δύο ακόμα βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ, των Γιάννη Δραγασάκη και Παναγιώτη Λαφαζάνη. Ο λόγος που το ΠΑΣΟΚ έχει ένα “εκπρόσωπο” σε αυτή τη σύγκριση και ο ΣΥΡΙΖΑ τρεις εξηγείται από τον συγκεντρωτισμό που χαρακτηρίζει το κόμμα, με τον Α.Παπανδρέου να έχει τον πλήρη έλεγχο του σε αντίθεση με τον Α.Τσίπρα. Πραγματοποιείται λοιπόν μια οργανωμένη σύγκριση των απόψεων και των θέσεων ανάμεσα στα δύο κόμματα αλλά και μέσα στα ίδια τα κόμματα. Μετριάστηκε ή όχι και σε τι βαθμό ο ευρωσκεπτικισμός που χαρακτήριζε τα δύο κόμματα; Κατά πόσο ακολούθησαν κοινή πορεία; Τι ομοιότητες και διαφορές παρατηρούμε; Αυτά τα ερωτήματα θα επιχειρήσει να απαντήσει η εργασία ψηλαφώντας το παρελθόν μέσα από την πρώτη τετραετία του ΠΑΣΟΚ ως αξιωματική αντιπολίτευση και καταγράφοντας το παρόν και την τωρινή “εν κινήσει” πρώτη θητεία του ΣΥΡΙΖΑ στη ανάλογη θέση σε συνάρτηση πάντα με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ένα ζήτημα που διαπερνά όλη τη σύγχρονη πολιτική ιστορία της χώρας.

Ο δρόμος που μεθοδολογικά ακολουθεί η εργασία είναι μια διαχρονική καταγραφή και παράθεση πρωτογενούς υλικού (Πρακτικά της Βουλής –στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ) σε συνδυασμό με τον Τύπο, επιστημονικά άρθρα, βιβλία, προεκλογικές ομιλίες και προγράμματα. Σε σχέση με το υλικό που χρησιμοποιήθηκε πρέπει να σημειωθεί η μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών περιπτώσιολογικών μελετών. Η χρονική απόσταση που τις χωρίζει έδωσε την δυνατότητα στους αναλυτές να μελετήσουν το φαινόμενο ΠΑΣΟΚ και να προβούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων με την ασφάλεια που παρέχουν οι τρεις δεκαετίες που έχουν περάσει από τότε, όπως αποδεικνύεται και στην πληθώρα επιστημονικών άρθρων που πλαισιώνουν το κεφάλαιο του ΠΑΣΟΚ. Από την άλλη, για τον ΣΥΡΙΖΑ δεν έχουν υπάρξει αναλύσεις καθώς δεν έχει λάβει χώρα συστηματική μελέτη, με αποτέλεσμα οι πηγές για το ΣΥΡΙΖΑ να αντλούνται σχεδόν εξολοκλήρου από τον Τύπο, την επίσημη ιστοσελίδα του κόμματος με όλα τα αρχεία που αυτή περιέχει και τις ιστοσελίδες των βουλευτών.

Ως προς τη δομή, η εργασία ξεκινά με ένα κεφάλαιο αφιερωμένο στη θεωρία και συνεχίζει με τα κεφάλαια του ΠΑΣΟΚ και του ΣΥΡΙΖΑ όπου πριν καταπιαστούν με τους Προέδρους και τους βουλευτές, ξεκινούν με μια μικρή αναδρομή για την ιστορία του κόμματος, τις θέσεις του και την κοινωνικοοικονομική συγκυρία που κάθε κόμμα δραστηριοποιήθηκε/δραστηριοποιείται. Τέλος, μετά από το κεφάλαιο που περιέχει την αντιπαραβολή των ευρημάτων, έρχεται το κεφάλαιο των συμπερασμάτων σε συνάρτηση με την θεωρία και ο επίλογος-ένα σχόλιο για το πολιτικό μέλλον του ΣΥΡΙΖΑ.

Υπόθεση Εργασίας

Οι περιπτώσεις του ΠΑΣΟΚ (1977-1981) και του ΣΥΡΙΖΑ (2012-2014) επιβεβαιώνουν την θέση των Taggart και Szczerbiak σύμφωνα με την οποία ευρωσκεπτικιστικά κόμματα που διεκδικούν θέση στην εξουσία ή βρεθούν σε αυτή, τείνουν να εγκαταλείπουν σταδιακά την ευρωσκεπτικιστική στάση τους.

1. Θεωρητικό υπόβαθρο

Το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο θα στηριχθεί η εργασία αναζητήθηκε στο πλαίσιο του ευρωσκεπτικισμού όπως αυτός έχει παρουσιαστεί από τους Taggart και Szczerbiak και αποτελεί την βάση για να καταδειχτεί πως η προσέγγιση με την εξουσία επηρεάζει τον ευρωσκεπτικισμό, και συγκεκριμένα σε τι συμπεράσματα μπορεί να μας οδηγήσει για την ευρωπαϊκή πολιτική ενός κόμματος η μετάβαση από την ελάσσονα στην αξιωματική αντιπολίτευση.

Καθώς ο όρος ευρωσκεπτικισμός αποτελεί μια εξόχως ευρεία έννοια που μπορεί να περικλείει από την απόλυτη άρνηση μέχρι επί μέρους διαφωνίες είτε απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση είτε απέναντι στην ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, οι δύο επιστήμονες προχώρησαν σε μια «διμερή» συγκεκριμενοποίηση του όρου κάνοντας λόγο για “hard/soft Euroscepticism”. Πιο αναλυτικά, ως σκληρό (hard) ευρωσκεπτικισμό, λογίζουν την «θεμελιώδη αντίθεση απέναντι στην ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης με τον τρόπο που αυτή ενσωματώνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (Taggart and Szczerbiak, 2003, σ.12). Η αντίθεση αυτή δηλαδή αφορά την «εκχώρηση αρμοδιοτήτων σε έναν υπερεθνικό θεσμό»(σ.12) που θα έχει σαν αποτέλεσμα την άσκηση πολιτικών όπως η οικονομία από κέντρο εξουσίας εκτός του κράτους. Ο ήπιος (soft) ευρωσκεπτικισμός ή και απλά ευρωσκεπτικισμός αφορά την αντίθεση απέναντι στην τροχιά στην οποία κινείται την παρούσα στιγμή η Ευρωπαϊκή Ένωση ή την μελλοντική πορεία που σχεδιάζεται να ακολουθηθεί και έχει να κάνει «με την επέκταση των αρμοδιοτήτων της» (σ.12).

Στην ερώτηση ποιος είναι ο σημαντικότερος δείκτης σχετικά με την τοποθέτηση ενός κόμματος για την ΕΕ, οι Taggart και Szczerbiak προκρίνουν την θέση που καταλαμβάνει το κόμμα στο πολιτικό σύστημα (core-periphery) και κατά πόσο επιδιώκει να βρεθεί στην κυβέρνηση ή όχι. Ανεξαρτήτου λοιπόν ιδεολογίας, αυτό που παίζει το μεγαλύτερο ρόλο είναι πόσο πολύ επιθυμεί να καταλάβει την εξουσία ένα κόμμα, μόνο του ή συγκυβερνώντας, κατά πόσο δηλαδή είναι office-seeking ή goal/policy-seeking με την πρώτη κατηγορία «να βρίσκει πιο εύκολες της ιδεολογικές μεταβολές». Σαν παράδειγμα φέρνουν το ΠΑΣΟΚ και το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα των δεκαετιών '80 και '90 (Taggart and Szczerbiak, 2003, σ.19). Ως προς το σχήμα core-periphery που μόλις αναφέρθηκε, οι Taggart και Szczerbiak διατείνονται πως ο ευρωσκεπτικισμός είναι ένα γνώρισμα όχι άσχετο από την θέση που έχουν τα κόμματα στο πολιτικό σκηνικό της χώρας τους. Υποστηρίζουν δηλαδή ότι αποτελεί γνώρισμα των κομμάτων της αντιπολίτευσης και όχι των κομμάτων της εξουσίας (core-periphery)· όσο πιο κοντά βρίσκεται ένα κόμμα στην κυβερνητική εξουσία τόσο λιγότερο ευρωσκεπτικιστικό γίνεται, ενώ όσο πιο απομακρυσμένα είναι τα κόμματα από αυτή, βρισκόμενα στην «περιφέρεια» του πολιτικού συστήματος τόσο πιο (σκληρά) ευρωσκεπτικιστικά είναι (Taggart and Szczerbiak, 2000, σ. 5). Επιπλέον, καταγράφεται πως ο

ευρωσκεπτικισμός εκδηλώνεται διαφορετικά μέσα στα κόμματα του κέντρου και της περιφέρειας. Οι ευρωσκεπτικιστικές φωνές μέσα σε ένα κόμμα εξουσίας είναι σίγουρα λιγότερες αν όχι μεμονωμένες, και παίρνουν την μορφή «εσωτερικών προστριβών». Αντίθετα, όπως εύκολα μπορεί να συνάγει κανείς, ο ευρωσκεπτικισμός της «περιφέρειας» χαρακτηρίζει ένα κόμμα απ' άκρη σ' άκρη καθιστώντας το ένα ενιαίο σύνολο (Taggart and Szczerbiak, 2000, σ. 5).

Σε μια συνολική λοιπόν θεώρηση των Taggart and Szczerbiak, όσο πιο κοντά βρίσκεται ένα (σκληρά) ευρωσκεπτικιστικό κόμμα στην εξουσία, είτε περιμένοντας να την κατακτήσει, είτε να συμμετάσχει μαζί με άλλους κυβερνητικούς εταίρους σε αυτή, είτε να υποστηρίξει έναν τέτοιο σχηματισμό, παρουσιάζει σταδιακά μια πιο μετριοπαθή ευρωπαϊκή πολιτική που πλαισιώνεται από μια γενικότερη τάση απομάκρυνσης από ακραίες θέσεις. Ωστόσο, δεν αποκλείεται να διατηρήσει στον δημόσιο λόγο του έναν ήπιο ευρωσκεπτικισμό. (Taggart and Szczerbiak, 2000, σ.8).

2. Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ)

2.1. Μια μικρή αναδρομή

Ξεκινά το κυρίως μέρος της εργασίας με την πρώτη περιπτωσιολογική μας μελέτη: το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Το παρόν κεφάλαιο ξεκινά με μια μικρή αναδρομή στην ιστορία του από το έτος ίδρυσης του μέχρι την ανάδειξη του σε αξιωματική αντιπολίτευση.

Το ΠΑΣΟΚ ιδρύθηκε την 3η του Σεπτεμβρίου 1974. Τόσο η Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων όσο και ο προεκλογικός λόγος του Προέδρου του, Ανδρέα Παπανδρέου στο Σύνταγμα στις 14 Νοέμβρη 1974 έδωσαν το στίγμα της πολιτικής αλλαγής που πρέσβευε. Καταφέρεται κατά των ξένων μονοπωλίων δηλώνοντας πως «η χώρα δεν συμμετέχει σε οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς συνασπισμούς που υπονομεύουν την εθνική μας ανεξαρτησία», με βασικούς άξονες την εθνική ανεξαρτησία, την λαϊκή κυριαρχία, την κοινωνική απελευθέρωση και την δημοκρατική διαδικασία. (Η Ελλάδα στους Έλληνες, επιμ. Καρανάσης, 1976, σ.18 και Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος, 3 Σεπτεμβρίου 1974).

Συνεπώς, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε το ΠΑΣΟΚ ένα σκληρά ευρωσκεπτικιστικό κόμμα που εναντιώνεται στην ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα προβάλλοντας σαν επιχείρημα την υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας απέναντι στα ξένα ιμπεριαλιστικά κέντρα εξουσίας, αναφερόμενος στο «συνδικάτο» των ΕΟΚ και ΝΑΤΟ (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.184). Στις πρώτες εθνικές εκλογές μετά την μεταπολίτευση (17 Νοεμβρίου 1974) το ΠΑΣΟΚ καταλαμβάνει την τρίτη θέση με ποσοστό 13,58% και 13 έδρες ενώ πρώτο έρχεται ένα άλλο νεοϊδρυθέν κόμμα, η Νέα Δημοκρατία με ποσοστό 54,37% και 219 έδρες¹.

---

¹«Οι εκλογικές αναμετρήσεις στην Ελλάδα, Γ' Ελληνική Δημοκρατία» στην ιστοσελίδα <http://www.sansimera.gr/articles/4/5>

Σύμφωνα με τον Μοσχονά, το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε να συνδυάσει δύο “διαστάσεις” κατά την άσκηση της ευρωπαϊκής πολιτικής του: την διάσταση του “ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού” (oligopolistic competition) και της “μεγιστοποίησης των ψήφων” (vote maximization). Συγκεκριμένα, αναλύει πως το ΠΑΣΟΚ στην προσπάθειά του να καρπωθεί ψήφους από την κομμουνιστική αριστερά και να μειώσει την επιρροή της, ακολούθησε μια σκληρά ευρωσκεπτικιστική γραμμή την οποία ενέταξε σε μια γενική τοποθέτηση περί ξένης επέμβασης από την μία και εθνικής ανεξαρτησίας από την άλλη- αυτό το ονομάζει “ολιγοπωλιακό ανταγωνισμό”. Ως προς την δεύτερη διάσταση, την “μεγιστοποίηση των ψήφων” ο συγγραφέας διατείνεται πως το ΠΑΣΟΚ χρησιμοποίησε λεξιλόγιο που ανήκει στον δεξιό πολιτικό λόγο και το έστρεψε εναντίον του δεξιού πολιτικού χώρου και συγκεκριμένα τον όρο εθνικισμό. Δηλαδή επιτίθεται στην Δεξιά κρατώντας μια σκληρή ευρωσκεπτικιστική στάση προτάσσοντας “τον εθνικισμό και τον πολιτικό αντιδυτικισμό” προκειμένου να απευθυνθεί σε ένα ευρύτερο ακροατήριο πέραν της αριστεράς (Moschonas, 2010, σ.12-13)

Κατά την πρώτη Πανελλήνια Συνδιάσκεψη, οριστικοποιείται η θέση του Α.Παπανδρέου του οποίου η φυσιογνωμία λογίζεται ως ένα από τα δομικά στοιχεία του Κινήματος (Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο 1977 στον Σπουρδαλάκη, 1988, σ.204). Στο δρόμο αυτό, λαμβάνουν χώρα υποχωρήσεις προκειμένου το κόμμα να παρουσιαστεί σαν μια σοβαρή, πολιτική δύναμη, ικανή να κυβερνήσει με σύνεση και υπευθυνότητα. Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Γραμμές, το ΠΑΣΟΚ αποτελεί τον φορέα της αλλαγής αλλά “αλλαγή δεν σημαίνει επαναστατική ανατροπή” όπως παραθέτει ενδεικτικά ο Σπουρδαλάκης, (Κατευθυντήριες Γραμμές Κυβερνητικής Πολιτικής, Νοέμβριος 1977 στον Σπουρδαλάκη, 1988, σ. 201) ενώ ο Λούλης αναφέρει παρομοίως “μια αλλαγή χωρίς κλυδωνισμούς”(2007, σ. 250). Σταδιακά, το ΠΑΣΟΚ απομακρύνεται από τον ριζοσπαστισμό των θέσεων της Ιδρυτικής Διακήρυξης και η ιδεολογία αντικαθίσταται από τον πραγματισμό. Η αριστερή φρασεολογία δίνει την θέση της στη διγλωσσία που περιλαμβάνει έναν αριστερό λόγο “εσωκομματικής χρήσης” και μια απλή γλώσσα που απευθύνεται σε ένα πολύ μεγάλο και ετερόκλητο ακροατήριο (Λούλης, 2007, σ.250). Ο Παππάς σημειώνει πως όσο προχωρούσε η προεκλογική καμπάνια των εκλογών του 1977, η λέξη σοσιαλισμός σταδιακά εξαφανίστηκε από το λεξιλόγιο (Pappas, 1999,σ.60). Στις 20 Νοεμβρίου 1977, το ΠΑΣΟΚ διπλασιάζει τα ποσοστά του και καταλαμβάνει την θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης με ποσοστό ψήφων 25,34% και 93 έδρες².

Το Κίνημα απεκδύεται σταδιακά τον ριζοσπαστισμό της προηγούμενης περιόδου και μεταβάλλεται σε ένα πολυσυλλεκτικό μόρφωμα -με βασικό γνώρισμα την αντιδεξιά ρητορική- που συγκεντρώνει ψηφοφόρους με αντιφατικές διεκδικήσεις, αποφεύγοντας να ξεκαθαρίσει πώς θα γίνει η σύνθεση αυτών. (Βούλγαρης, 2013, σ.303-304). Ο Λούλης, με ευστοχία χαρακτηρίζει την πορεία του ΠΑΣΟΚ “σαν μια άλωση του μεσαίου χώρου” καθώς οι κεντροαριστεροί ψηφοφόροι που μέχρι τότε ψήφιζαν την Ένωση Κέντρου “με μισή καρδιά”, πια δεν είχαν λόγο να το κάνουν (Λούλης, 2007, σ.250-252). Ο Μοσχονάς χαρακτηρίζει το ΠΑΣΟΚ σαν ένα επιτυχημένο κράμα αντικαπιταλιστικής ρητορικής, μαρξιστικής ανάλυσης και αξιοποίησης “ιστορικών συμβόλων του Κέντρου” (Moschonas, 2010, σ. 11)

Κατά την διάρκεια της τετραετίας ως αξιωματική αντιπολίτευση (1977-1981), το ΠΑΣΟΚ συνεχίζει την μετριοπαθή στάση του, με τον Α.Παπανδρέου να παραδέχεται στον Σ. Λιναρδάτο και το Βήμα ότι το ΠΑΣΟΚ του 1974 ήταν μια “αυθόρμητα αυτοοργανωμένη

---

²«Οι εκλογικές αναμετρήσεις στην Ελλάδα, Γ’ Ελληνική Δημοκρατία» στην ιστοσελίδα <http://www.sansimera.gr/articles/4/5>

υπόθεση” και έπρεπε να γίνει “μια ρεαλιστική προσαρμογή των γενικών αρχών στη συγκεκριμένη κατάσταση”. Συνεχίζει λέγοντας ότι το ΠΑΣΟΚ

“ έχει γίνει μια σημαντική πολιτική δύναμη στην Ελλάδα και διεκδικεί πια την εξουσία, είναι απαραίτητο να ασχολείται με μέτρα [...] που ουσιαστικά συνιστούν την κυβερνητική πολιτική μιας πρώτης τετραετίας” (Λιναρδάτος, *Το Βήμα*, 26 Φεβρουαρίου 1978, σ. 5).

Στόχος του ΠΑΣΟΚ συνεπώς είναι η εξουσία που περνά μέσα από την μαζικοποίηση του κόμματος αλλά και από την μη ταύτιση με ένα συγκεκριμένο κοινωνικό στρώμα. Όχι τυχαία, απευθύνεται “στους μη προνομιούχους”, έναν γενικός και ασαφής χαρακτηρισμός που μπορεί να μεταφραστεί ποικιλοτρόπως, (Σπουρδαλάκης, 1988, , σ.245 και 250) ενώ το σύνθημα των εκλογών του 1981 είναι Αλλαγή, κάτι που επίσης δεν αποκλείει κανέναν από το να το ασπαστεί (Λούλης, 2007, σ,252). Δεν θα ήταν ακραίο να πούμε πως το ΠΑΣΟΚ απευθύνεται σε όλο σχεδόν το φάσμα του πολιτικού ακροατηρίου, αριστερά, κέντρο και δεξιά, μην αφήνοντας δηλαδή απέξω την ιδιωτική πρωτοβουλία και τους τεχνοκράτες τους οποίους σχεδίαζε να ενδυναμώσει (Σπουρδαλάκης, 1988, σ. 237 και 240-241)

Ως προς τις εκλογές του 1981, ο Λούλης περιεκτικά γράφει:

“Αγκάλιασε το Κέντρο χωρίς να αποδιώξει την Δεξιά. Λείανε όλες τις γωνίες του, άπλωσε όσο πιο πλατιά γινόταν τα πολυσυλλεκτικά του δίχτυα και προχώρησε στις εκλογές του 1981.” (Λούλης, 2007, σ. 253)

Έξι μήνες πριν από τις εκλογές του 1981 σε μια πολύ αποκαλυπτική συνέντευξη του στον Σ. Ψυχάρη και το *Βήμα*, ο Α. Παπανδρέου δήλωσε αναφερόμενος στην κεντροαριστερά : “Εκείνο που είναι προοδευτικό και ριζοσπαστικό μέσα στο Κέντρο που το ονομάζουμε Κεντροαριστερά, αυτό εκφράζεται [...] από τις δυνάμεις του ΠΑΣΟΚ”, προχώρησε ωστόσο πιο δεξιά της Κεντροαριστεράς, στο Κέντρο αυτό καθ' αυτό και στην ερώτηση “Ποιος νομίζετε ότι καλύπτει τώρα το χώρο του Κέντρου;” η απάντηση ήταν “το ΠΑΣΟΚ φυσικά, [...]” (Ψυχάρης, 26 Απριλίου 1981, *Το Βήμα*, σ.7)

2.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Ανδρέα Παπανδρέου

Μετά την συνοπτική αυτή εισαγωγή, ακολουθεί η παρουσίαση των αλλαγών στην ευρωπαϊκή πολιτική του ΠΑΣΟΚ όπως εκφράστηκε από τον αρχηγό του, Ανδρέα Παπανδρέου από το 1977 μέχρι το 1981.

Το θέμα της ΕΟΚ σφράγισε την πολιτική ιστορία του Κινήματος και αποτέλεσε ζωτικής σημασίας παράγοντα για το “χτίσιμο” της εικόνας του προς το εκλογικό σώμα (Verney στο R.Clogg , 1993, σ.134). Στην περίοδο που εξετάζουμε, το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στην θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, έχοντας διπλασιάσει τα ποσοστά του και βρίσκεται στην πιο ευνοϊκή θέση για την διεκδίκηση της εξουσίας. Στην προσπάθειά του να “αυτοπροβληθεί σαν ένα σοβαρό, υπεύθυνο και ικανό κόμμα εξουσίας” (Βέρνυ, *Σύγχρονα Θέματα*, 1989, σ.66), το ΠΑΣΟΚ απομακρύνεται από την κατηγορηματική απόρριψη της ΕΟΚ και οδεύει προς την αναζήτηση ενός διαφορετικού μοντέλου σχέσης σύμφωνα με τον Σπουρδαλάκη (Σπουρδαλάκης, 1988, σ. 212) Στην συζήτηση που έγινε στη Βουλή των Ελλήνων για τις

διαπραγματεύσεις για την ένταξη τον Ιανουάριο του 1977, ο Παπανδρέου επέδειξε μια σκληρή ευρωσκεπτικιστική στάση. Αποσύροντας τον Κοινοβουλευτικό του εκπρόσωπο από την μικτή Κοινοβουλευτική Επιτροπή, δηλώνει πως “...δεν επιθυμώ να επωμισθούμε τις εθνικές ευθύνες που θα καταλογισθούν από τον λαό” (Πρακτικά της Βουλής, 14 Ιανουαρίου 1977, σ. 2327) καθώς η ΝΔ “υπό το κατευθυντήριο του NATO” (σ.2333) προβαίνει “στην εκχώρηση εθνικού χώρου και στον ακρωτηριασμό της Ελλάδας.” (σ.2328) Τουλάχιστον, δύο φορές ακούστηκε από τον Παπανδρέου η έκφραση “Το ΠΑΣΟΚ έχει πει όχι” (σ.2328,σ.2333). Οι σκληρές ευρωσκεπτικιστικές τοποθετήσεις του Παπανδρέου δεν θα εκλείψουν αλλά σταδιακά θα μειώνονται. Ο Πανταζόπουλος αναφέρει πως η αδιάλλακτη ιδεολογική ρητορική συνέχισε να υπάρχει, ωστόσο σταδιακά αναγκάστηκε “ να νομιμοποιεί και τις παρεκκλίσεις από τις ιδρυτικές αρχές”. (Πανταζόπουλος, 2001, σ.162).

Συνεχίζοντας να καταφέρεται εναντίον της ένταξης και επιχειρώντας επαναδιαπραγμάτευση, ο Παπανδρέου προτείνει το νορβηγικό μοντέλο σχέσης με την ΕΟΚ ξεκινώντας μια αλληλουχία εναλλακτικών σχέσεων με την ΕΟΚ (Βέρνου, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.186). Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1976 αναφέρει στη συνεδρίαση της Βουλής πως δεν θέλει απομόνωση της Ελλάδας αλλά την ανάπτυξη ενός μοντέλου διμερών σχέσεων όπως της Νορβηγίας (Πρακτικά της Βουλής, 22 Σεπτεμβρίου 1976, σ. 1429)

Το γιουγκοσλαβικό μοντέλο σχέσεων είναι αυτό που θα αντικαταστήσει το νορβηγικό. Το 1978 (έτος κατά το οποίο να αναφέρουμε πως το ΠΑΣΟΚ ψήφισε υπέρ του 2ου Πρωτοκόλλου βοήθειας υπό την Συμφωνία Σύνδεσης- Verney στο R.Clogg, 1993, σ. 134) ο Παπανδρέου συναντήθηκε με τον Γιουγκοσλάβο ηγέτη Τίτο και συζήτησαν για την ΕΟΚ και τη σχέση που έχουν οι χώρες τους μαζί της. Ο Παπανδρέου αναφέρει πως οι εισαγωγές από την ΕΟΚ στην Γιουγκοσλαβία είναι υπερδιπλάσιες των εξαγωγών, προκαλώντας ανισορροπία, και συνεχίζει λέγοντας πως η θέση του ΠΑΣΟΚ “είναι ταυτόσημη με την δική τους”, δηλαδή μια “ εμπορική συμφωνία η οποία θα φέρει κάποια ισορροπία στην ανταλλαγή εμπορευμάτων και υπηρεσιών[...].” (Λιναρδάτος, 26 Φεβρουαρίου 1978, *Το Βήμα*, σ.7) προτείνοντας έτσι ένα γιουγκοσλαβικό μοντέλο σχέσης. Σύμφωνα με την Βέρνου, επόμενος χαρακτηρισμός που αποδίδεται από τον Παπανδρέου στις σχέσεις Ελλάδα- ΕΟΚ είναι η ειδική συμφωνία (*Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.186). Στην *Καθημερινή*, στις 22 Δεκεμβρίου 1978 δίνει μια συνέντευξη λέγοντας ότι και στην ομιλία του στη Θεσ/νίκη το 1977: “ Το ΠΑΣΟΚ ούτε είπε ούτε λέει όχι στην ΕΟΚ³. Το ΠΑΣΟΚ είπε και λέει όχι στην ένταξη. Το ΠΑΣΟΚ είπε και λέει ναι σε ειδική συμφωνία με την ΕΟΚ.”, και επαναλαμβάνει την δέσμευσή του να γίνει δημοψήφισμα όταν έρθει το κόμμα στην εξουσία (*Καθημερινή*, 22 Δεκεμβρίου 1978, σ. 1 και Ελλάδα και ΕΟΚ, Ο αντίλογος, 1979, σ.227). Μετά, μεταβάλλεται ακόμα πιο ασαφώς σε ειδική σχέση χωρίς να ξεκαθαρίζεται σκόπιμα αν αυτή θα βρίσκεται εντός ή εκτός της Κοινότητας. (Verney στο R. Clogg, 1993, σ. 135) Μπορούμε να προβούμε στην εξής παρατήρηση: το ΠΑΣΟΚ ξεκινώντας από την απόλυτη και κατηγορηματική άρνηση της ΕΟΚ σταδιακά προχώρησε στην υιοθέτηση όλο και πιο ασαφών σχέσεων με την Ευρώπη. Το νορβηγικό μοντέλο αντικαταστάθηκε από το γιουγκοσλαβικό μοντέλο που προέτασσε μια πιο “ ισορροπημένη” εμπορική συμφωνία, αυτό με την σειρά του από την ειδική συμφωνία και τέλος η ειδική σχέση. Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατεθεί το χωρίο αυτό από τον Σπουρδαλάκη ως προς την ευρωπαϊκή πολιτική που ο Παπανδρέου ακολουθούσε:

---

³Η δήλωση αυτή έρχεται σε μετωπική αντίθεση με την τοποθέτηση του Παπανδρέου στη Βουλή στις 14 Ιανουαρίου 1977 -που παρατέθηκε προηγουμένως- στην οποία δήλωνε επίμονα για την ΕΟΚ : “Το ΠΑΣΟΚ έχει πει ΟΧΙ”

“ Ο Έλληνας ψηφοφόρος θα μπορούσε να ψηφίσει το κίνημα χωρίς να δηλώνει απαραίτητα και την αποδοχή του στην εγκατάλειψη της ιδέας για την ένταξη της χώρας στη Κοινότητα, εφόσον η απόφαση σχετικά με την ένταξη αναβαλλόταν μέχρι το υποσχεθέν δημοψήφισμα” (Σπουρδαλάκης, σ. 1988, σ. 212).

Η ασάφεια που χαρακτήριζε τις θέσεις του Παπανδρέου συνδυάστηκε με την μετατόπιση της κριτικής απέναντι στην ΕΟΚ αυτή καθ' αυτή προς την κριτική των χειρισμών της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ. 187 και Moschonas, 2010, σ.13) Η συζήτηση του Ιουνίου του 1979 στη Βουλή των Ελλήνων για την επικύρωση της Συμφωνίας Προσχώρησης μαρτυρά αυτή την μετατόπιση. Όπως δημοσιεύει το *Βήμα* (που αποτελεί την βιβλιογραφική πηγή εξολοκλήρου για αυτή τη συζήτηση) “Το ΠΑΣΟΚ αποχώρησε και κατήγγειλε τη Συμφωνία της ΕΟΚ”. Το ΠΑΣΟΚ αποχώρησε (όπως και το ΚΚΕ) από το Κοινοβούλιο κατηγορώντας την κυβέρνηση που δεν έδωσε τους φακέλους των διαπραγματεύσεων (με υπόδειξη του Προέδρου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κ. Νατάλι) μη γνωρίζοντας έτσι η αντιπολίτευση σε ποια θέματα έγιναν “υποχωρήσεις και παραχωρήσεις εις βάρος της χώρας και των συμφερόντων του Ελληνικού Λαού”. Ακόμα, επανέρχεται στο θέμα του δημοψηφίσματος και στην δέσμευσή του να το διεξάγει όταν ανέβει στην εξουσία μετά από “πλήρη και αντικειμενική ενημέρωση” των πολιτών, ψέγοντας την κυβέρνηση που “αρνείται το αναφαίρετο δικαίωμα του Ελληνικού Λαού να αποφασίσει ο ίδιος σε ένα τόσο κρίσιμο θέμα”. Ο Παπανδρέου ντύνει με έναν δημοκρατικό μανδύα την αντίθεση του για την ένταξη⁴, ενώ παράλληλα αποφεύγει να επαναλάβει και να ακουστούν άλλη μια φορά μέσα στο Κοινοβούλιο τα επιχειρήματά του κατά αυτής (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ. 187) (*Το Βήμα*, 26 Ιουνίου 1979, σ. 1-2) Όπως καταγράφει η Βέρνυ, η αποχώρηση του ΠΑΣΟΚ (αλλά και του ΚΚΕ) σκοπό είχε να δηλώσει την αντίθεση του στις εξελίξεις με πιο έντονο τρόπο από ότι να ψήφιζαν κατά, με τον Παπανδρέου να την χαρακτηρίζει ως η άρνησή του να νομιμοποιήσει την διαδικασία που δεν λαμβάνει υπόψη την βούληση του ελληνικού λαού (Βέρνυ, 2011β, σ. 7 και *Εξόρμηση*, 1 Ιουλίου 1979, σ. 13).

Ο Παπανδρέου επιτίθεται στην κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και στους κακούς για την Ελλάδα χειρισμούς της καθώς της καταλογίζει πως δεν αξιοποίησε όλα τα νομικά βοηθήματα που η ΕΟΚ της προσέφερε κατά την ένταξη με αποτέλεσμα να σταθεί ανεπαρκής προστάτης των ελληνικών συμφερόντων. Ακόμα, παρότι ο Ανδρέας Παπανδρέου γνώριζε ότι είναι ελάχιστες οι πιθανότητες να δώσει την συγκατάθεσή του για δημοψήφισμα ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο άνθρωπος που συνέδεσε την πολιτική του πορεία με την ΕΟΚ και είπε το περίφημο «Ανήκομεν εις την Δύση» Κωνσταντίνος Καραμανλής, προσπάθησε να παρουσιάσει τον εαυτό του σαν ένα μαχητή που δίνει τον αγώνα του μέσα στην ΕΟΚ για να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες για την Ελλάδα μέχρι να γίνει το δημοψήφισμα το οποίο θα αφορούσε «την πλήρη ένταξη ή την ειδική συμφωνία – ενδεχόμενο εξόδου δεν αναφερόταν» (Verney στο R. Clogg, , 1993, σ.136).

Στο σημείο αυτό, θα γίνει λόγος για τις σχέσεις του Παπανδρέου τόσο με τους ηγέτες των χωρών της Μεσογείου και στο εγχείρημα στο οποίο επιδόθηκε όσο και με τους Ευρωπαίους σοσιαλιστές. Ο Πρόεδρος του Κινήματος θεωρώντας την οικονομική εργασία με τις χώρες της

---

⁴Βέρνυ Σ., Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Παραδόσεις μαθήματος στο ΠΜΣ Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ, Μάρτιος-Ιούνιος 2013

λεκάνης της Μεσογείου (Βόρεια Αφρική, Μέση Ανατολή και Νότια Ευρώπη) την πιο συμφέρουσα επιλογή για την Ελλάδα και έναν τρόπο να μειώσει την εξάρτηση της Ελλάδας από τα καπιταλιστικά-ιμπεριαλιστικά κέντρα του Βορρά, επιδόθηκε στη δημιουργία μιας Μεσογειακής Οικονομικής Κοινότητας. Στα πλαίσια αυτής της Κοινότητας, οι λαοί θα είχαν ισότιμες σχέσεις μεταξύ τους και θα ενδυνάμωναν τον μεταξύ τους σύνδεσμο ως όλοι λαοί της καπιταλιστικής περιφέρειας⁵. Πραγματοποιήθηκαν λοιπόν δύο συνδιασκέψεις των Προοδευτικών Σοσιαλιστικών Οργανισμών και Κομμάτων του Μεσογειακού Χώρου το 1976 στη Βαρκελώνη και το 1977 στη Μάλτα όπου ο Παπανδρέου μίλησε με έντονα φορτισμένο αριστερό λόγο, στην προσπάθεια του να εδραιώσει την Κοινότητα «ενάντια στον ιμπεριαλισμό, το σιωνισμό, την αντίδραση και τον φασισμό για μια Μεσόγειο ελεύθερη από ξένες βάσεις» (Το ΠΑΣΟΚ στον Διεθνή Χώρο, 1977, σ. 58). Στη συνδιάσκεψη της Μάλτας αναφέρει για την ΕΟΚ: «οι χώρες της Νότιας Ευρώπης θα κάνουν καλά να μην ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά. Γιατί η ΕΟΚ είναι η κοινή αγορά του μονοπωλιακού κεφαλαίου και η συμμετοχή τους σε αυτή θα εξασφαλίσει μακροπρόθεσμα ότι θα παραμείνουν εξαρτημένες, περιφερειακές, περιθωριακές περιοχές του παγκόσμιου καπιταλισμού...»(Το ΠΑΣΟΚ στον Διεθνή Χώρο, 1977, σ. 46-47). Ωστόσο, το σχέδιο αυτό δεν στέφθηκε με επιτυχία καθώς αποδείχτηκε πως για τις χώρες αυτές μια τέτοια οικονομική συνεργασία δεν θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα επικερδής: λόγω κλίματος παρήγαγαν παρόμοια προϊόντα (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.186).

Την επόμενη χρονιά από αυτή την Συνδιάσκεψη, την πόρτα του Παπανδρέου χτυπούν αντιπρόσωποι της Σοσιαλιστικής Ομάδας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επιθυμώντας να κερδίσουν την στήριξη του μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, και πράγματι ένα χρόνο μετά, το 1979 ο Πρόεδρος του Κινήματος δεσμεύτηκε να συμμετάσχει στην Ομάδα αλλά όχι και στην Συνομοσπονδία των Σοσιαλιστικών Κομμάτων της ΕΟΚ γιατί τα μέλη της ανήκαν στην Σοσιαλιστική Διεθνή (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.187).

Αξίζει εδώ να μνημονευτεί, η διακοπή των σχέσεων του Παπανδρέου με την Σοσιαλιστική Διεθνή κατά την διάρκεια της δικτατορίας (Verney στο J. Gaffney, 1996, σ. 176), με την σκληρή του στάση απέναντί της να συνεχίζεται και αργότερα. Σε δηλώσεις του στο *Βήμα*, τον Φεβρουάριο του 1978 δηλώνει πως η οργάνωση αυτή “κυριαρχείται από την Δεξιά και αμερικανόφιλη γερμανική Σοσιαλδημοκρατία”. Με την σειρά, χαρακτηρίζει την σοσιαλδημοκρατία “κατ’ εξοχήν εκφραστή του μονοπωλιακού κεφαλαίου” και “ο καπιταλισμός με το χαμόγελο” (Λιναρδάτος, 26 Φεβρουαρίου 1978, *Το Βήμα*, σ.7)⁶. Την διετία 1980-1981 γίνεται αντιληπτή η άνοδος των πέντε Ευρωπαίων σοσιαλιστών ηγετών της Νότιας Ευρώπης, της Ελλάδας, της Γαλλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιταλίας, χωρών που είτε είχαν ήδη συμμετάσχει στην ΕΟΚ είτε ήταν υποψήφιες για ένταξη και λαμβάνουν χώρα συναντήσεις μεταξύ αυτών των πέντε (Παπανδρέου, Μιττεράν, Κράξι, Σοάρες, Γκονζάλες-Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.188). Μετά την συνάντηση που είχαν και οι πέντε τον Αύγουστο του 1980, οι ηγέτες δήλωσαν την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα σοσιαλιστικό μέτωπο στον ευρωπαϊκό νότο προκειμένου να αντιμετωπισθεί ο μεγάλος εχθρός που είναι η δεξιά (*Ελευθεροτυπία*, 22 Αυγούστου 1980, σ.1 και 9) Η εξέλιξη αυτή

---

⁵Βέρνυ Σ., Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Παραδόσεις μαθήματος στο ΠΜΣ Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ, Μάρτιος-Ιούνιος 2013

⁶Επίσης, “Ο σοσιαλδημοκρατισμός πνέει τα λούστια στην Β. Ευρώπη και μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια θα τον θάψουμε με όλες τις τιμές που του αξίζουν” Α. Παπανδρέου, Πρακτικά της Βουλής, 22 Σεπτεμβρίου 1976, σ. 1427

ανοίγει τον δρόμο των νοτιοευρωπαϊκών χωρών για μια “μεσογειακή συνεργασία αλλά πλέον μέσα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας”(Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.188), και κάνει τον Παπανδρέου να αφήνει κατά μέρος το κίνημα για τον Τρίτο κόσμο προκειμένου να στραφεί σε μια (νοτιο)ευρωπαϊκή σοσιαλιστική πορεία (Verney στο J. Gaffney, 1996, σ.176)

Μέχρι τώρα, έχει γίνει ξεκάθαρο πως για τον Παπανδρέου η ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ αποτελούν ένα διευθυντήριο που στόχο έχει να μηδενίσει την εθνική ανεξαρτησία των χωρών και να τις καταστήσει υποτελείς τους. Η κοσμοθεωρία του Ανδρέα Παπανδρέου επηρεάστηκε ιδιαίτερα από την θεωρία της εξάρτησης σύμφωνα με την οποία ο κόσμος χωρίζεται στο καπιταλιστικό κέντρο και την καπιταλιστική περιφέρεια στην οποία κατέτασσε και την Ελλάδα. Τοποθετούσε την Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ στην ίδια πλευρά γιατί θεωρούσε πως η Ευρώπη δεν αντιτασσόταν στις ΗΠΑ αλλά αντίθετα αποτελούσε τον δορυφόρο της στη Γηραιά Ήπειρο (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.183). Μετά από όσα ειπώθηκαν λοιπόν η στιγμή κατά την οποία το σύνθημα “ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο” αρχίζει να ξεθωριάζει, αποτελεί ένα κομβικό σημείο του ευρωπαϊκού λόγου του Προέδρου του Κινήματος. Το 1980 γίνεται σαφές πως για πρώτη φορά βλέπει “σοβαρές πιθανότητες για ανάπτυξη ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής ανεξάρτητης από τις ΗΠΑ”, κίνηση που ο Τσούκαλης συνδέει και με την έναρξη συνεργασίας με τους Δυτικοευρωπαίους σοσιαλιστές, κάποιους από τους οποίους είχε στο παρελθόν κατηγορήσει ως φερέφωνα των αμερικάνικων συμφερόντων (Tsoukalis, 1981, σ. 115). Στις 27 Μαΐου του 1980 *Τα Νέα* με πηχυαίους τίλους γράφουν: “Ανδρέας Παπανδρέου: Η Ευρώπη “ξεφεύγει” από τον έλεγχο των ΗΠΑ”. Αναλυτικά, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης δήλωσε ότι η Ευρώπη

“... έχει αρχίσει πλέον να ξεφεύγει από τον άμεσο έλεγχο των ΗΠΑ και να διαμορφώνει νέες δυνατότητες σε ορισμένα πλαίσια βέβαια πάντα, για την διαμόρφωση μιας άλλης ξεχωριστής πολιτικής”

(*Τα Νέα*, 27 Μαΐου 1980, σ.1)

Την οριστική αποσύνδεση της ΕΟΚ από το ΝΑΤΟ στο δρόμο προς τις εκλογές του 1981 σημειώνει και η Βέρνυ. (Verney, στο R.Clogg, 1993, σ.135)

Την ίδια χρονιά, τον Νοέμβριο του 1980, δημοσιεύεται στο εξώφυλλο της *Ελευθεροτυπίας* άρθρο με τίτλο “Ο Ανδρέας εξηγείται με την Δύση” και περιλαμβάνει ομιλία του στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων του Λονδίνου. Εκεί, αφού τόνισε πως η Ελλάδα είναι κομμάτι της Ευρώπης, των Βαλκανίων και της Μεσογείου και επανέλαβε ως ταιριαστό για την Ελλάδα το γιουγκοσλαβικό μοντέλο σχέσης με την ΕΟΚ, στην ερώτηση αν δεν δεχθεί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας το δημοψήφισμα τι προτίθεται να κάνει το ΠΑΣΟΚ, ο Παπανδρέου δήλωσε πως η Ελλάδα θα μπει σε μια διαδικασία διαπραγματεύσεων με την ΕΟΚ, προτείνοντάς της “ειδικές ρυθμίσεις στις περιπτώσεις που οι λύσεις είναι ασύμφωρες”, αφήνοντας την ΕΟΚ να αποφασίσει μετά αν θα αποδεχθεί αυτά τα αιτήματα ή θα διώξει του Έλληνες “σαν ανόητα παιδιά”. (*Ελευθεροτυπία*, 29 Νοεμβρίου 1980, σ. 15 και Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.189). Το ΠΑΣΟΚ με το σύνθημα “Αλλαγή” και το πολιτικό κείμενο “Συμβόλαιο με το Λαό” προχωρά στις εκλογές του 1981. Στο πολιτικό αυτό κείμενο γίνεται μια μικρή μόνο αναφορά στις σχέσεις Ελλάδας και ΕΟΚ και μόνο ως προς τον οικονομικό τομέα (Verney στο R.Clogg, 1993, σ. 135). Στην συνέντευξη του στον Ψυχάρη που κάνει εντύπωση για το ξεκάθαρο άνοιγμα του Παπανδρέου στο Κέντρο αλλά και για την αναφορά σε λιγότερη κρατική παρέμβαση, ο Πρόεδρος του Κινήματος απαντώντας στο σχόλιο του δημοσιογράφου σχετικά

με την κατηγορία περί παλινωδίας που του καταλογίζουν οι πολιτικοί του αντίπαλοι για τα θέματα της ΕΟΚ δηλώνει πως το ΠΑΣΟΚ ως ένα σοβαρό και υπεύθυνο κόμμα κόμμα θα δώσει την μάχη του και μέσα στην ΕΟΚ εφόσον η χώρα είναι μέλος της⁷. Και συνεχίζει

“Το ΠΑΣΟΚ ξεκινάει σαν ένα νέο κίνημα που έχει ανάγκη ταυτότητας και αυτό προσδιορίζεται από το όραμά του για τον τόπο μας, δηλαδή την ιδρυτική του διακήρυξη. Ένα κόμμα, όμως που πλησιάζει την εξουσία ή παίρνει την εξουσία έχει να αντιμετωπίσει και ενδιαμέσους στόχους. Αυτοί οι ενδιάμεσοι στόχοι δεν καθορίζονται μόνο από τον τελικό σκοπό αλλά και από τα μπόφωρ που βρίσκεις στο δρόμο”
(Ψυχάρης, 26 Απριλίου 1981, *Το Βήμα*, σ. 7).

Με την δήλωση αυτή σε ένα σχόλιο που αφορούσε παλινωδίες που του καταλογίζουν για την ΕΟΚ, ο Παπανδρέου παρότι δεν παραδέχεται ότι επιδόθηκε σε τέτοιες, στην ουσία παραδέχεται ότι ένα κόμμα που πλησιάζει την εξουσία αναγκάζεται να προβεί σε υποχωρήσεις, αναπροσαρμογές και αναθεωρήσεις προκειμένου να ανταποκριθεί στις εξελίξεις. Στο σημείο αυτό ταιριάζει να επισημανθεί το σχόλιο του Πανταζόπουλου για μια συνέντευξη του Παπανδρέου ήδη από το 1974- έτος ίδρυσης του ΠΑΣΟΚ- στην οποία η αποφυγή να απαντήσει ευθέως για την ΕΟΚ προκαλεί εντύπωση λόγω του σκληρού ευρωσκεπτικισμού που το κόμμα και ο αρχηγός επέδειξαν κατά τον πρώτο καιρό. Ο Παπανδρέου υποστηρίζει λοιπόν:

«Τι πρέπει λοιπόν να γίνει; να αποχωρήσουμε αμέσως από την ΕΟΚ; Νομίζω ότι το πρόβλημα της ένταξης ή της αποχώρησης της Ελλάδας από την Κοινή Αγορά δεν πρέπει να τίθεται με αυτόν τον τρόπο.[...]»
(ΠΑΣΟΚ- *Ελλάδα και ΕΟΚ*, 1979, σ. 125)

Σύμφωνα με τον Α. Πανταζόπουλο το χωρίο αυτό της συνέντευξης αποτελεί μια «έκφραση πολιτικού ρεαλισμού», στοιχείο της «παραφθοράς της ρητορικής εκφοράς των διακηρυκτικών σχέσεων», με την «αρχή της πραγματικότητας» να κυριαρχεί έναντι της αρχής της εθνικής ανεξαρτησίας (Πανταζόπουλος, 2001, σ.163-164).

Η έκδοση αυτή (ΠΑΣΟΚ- *Ελλάδα και ΕΟΚ*, 1979) παρά τον αυστηρό τόνο της κομματικής θέσης απέναντι στην ΕΟΚ, περιέχει ωστόσο μια διατύπωση πιο μετριοπαθή απέναντι στην υφιστάμενη σχέση με την ΕΟΚ: “Η συμφωνία της σύνδεσης είναι σήμερα πραγματικότητα και πρέπει να ξεκινήσουμε από τις καταστάσεις που δημιουργήσε.” (ΠΑΣΟΚ- *Ελλάδα και ΕΟΚ*, 1979, σ. 77) Ακόμα, στον πρόλογο του ο Κ. Σημίτης ενώ αποδοκιμάζει την ένταξη αλλά και την ένταξη υπό όρους αναφέρει ως στόχο του ΠΑΣΟΚ μια Ευρώπη των Λαών και μια μη καπιταλιστική Μεσογειακή Κοινότητα (Πανταζόπουλος, 2001, σ.162-163). Το ότι η δήλωση αυτή είναι γραμμένη από τον Κ.Σημίτη δεν είναι τυχαίο, καθώς τρία χρόνια αργότερα καθαιρέθηκε από το Εκτελεστικό γραφείο του Κόμματος μετά από την έγκριση του να κυκλοφορήσει αφίσα που θεωρήθηκε υπερβολικά φιλοευρωπαϊκή (Verney , στο R.Clogg, 1993,σ 172)

---

⁷Όπως σημειώθηκε και παραπάνω, σ. 7 : Ο Παπανδρέου προσπάθησε να παρουσιάσει τον εαυτό του σαν ένα μαχητή που δίνει τον αγώνα του μέσα στην ΕΟΚ για να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες για την Ελλάδα μέχρι να γίνει το δημοψήφισμα (Verney στο R.Clogg, 1993, σ. 136)

Σύμφωνα με την Βέρνυ, η πτώση του αντιπολιτευτικού λόγου του Παπανδρέου κατά την τετραετία που ήταν το ΠΑΣΟΚ αξιωματική αντιπολίτευση (1977-1981) αποδίδεται ως “αλλαγή τακτικής” και όχι ως μεταβολή της “βασικής εκτίμησης” για την ΕΟΚ (Βέρνυ, *Τα Νέα*, Τόμ.2. Τεύχος 12, 2006, σ.188) ή σαν μέρος κάποιας στρατηγικής (Βέρνυ, 2011α, σ.57). Και ο Κουλουμπής αφού εκφράσει την απορία αν οι αλλαγές ήταν μέρος ενός “καλοϋπολογισμένου σχεδίου” ή τακτικές που αντανakλούσαν τους συσχετισμούς της εποχής και την επιδίωξη της εκλογικής νίκης, καταλήγει πως ο Παπανδρέου ήταν μάλλον ένας “προικισμένος τακτικιστής” παρά ένας “προσεκτικός παίκτης με στρατηγική” (Couloumbis στο R.Clogg, 1993, σ. 116-117). Άλλωστε, ο Παπανδρέου είχε να επιδείξει ως μεγάλο προσόν την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τι θέλει η κοινή γνώμη κάθε στιγμή, τι είναι αυτό που κυριαρχεί κάθε φορά στην κοινωνία και να ανταπεξέρχεται ανάλογα (Verney στο J. Gaffney, 1996, σ.173)

Ο Παρασκευάς Αυγερινός, ένα από τα ιδρυτικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ και στενός συνεργάτης του Α. Παπανδρέου αφού αναγνωρίσει την ικανότητα του Παπανδρέου “να προσαρμόσει τις θέσεις του” συνεχίζει:

“Η θέση μας μέχρι το 1981 δεν άλλαξε αν και προοδευτικά χαμηλώναμε τους τόνους. Στις προεκλογικές ομιλίες του ο Ανδρέας ήταν λιγότερο επιθετικός, μιλούσε για αποχώρηση αλλά με διαπραγματευτική αλλαγή των θέσεών μας” (Αυγερινός, 2013, σ.121).

Η Βέρνυ μελετώντας την περίοδο ακριβώς που καταπιάνεται το κεφάλαιο (1977-1981) γράφει πως το ΠΑΣΟΚ επιχείρησε μια προσεκτική κίνηση προσπαθώντας να απευθυνθεί στους κεντρικούς φιλοευρωπαϊστές ψηφοφόρους χωρίς παράλληλα να χάσει και τους ριζοσπάστες. (Verney στο J. Gaffney, 1996, σ. 177)

3. Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ)

3.1. Μια μικρή αναδρομή

Αναλογικά με την περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, θα ακολουθήσει και εδώ μια σύντομη αναφορά στην γέννηση, εξέλιξη και στις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ, που αποτελεί τη δεύτερη περιπτωσιολογική μελέτη της εργασίας. Για να αποφευχθεί η μονότονη επανάληψη εκλογικών αποτελεσμάτων, παρατίθεται πίνακας που αφορά το ποσοστά και τις έδρες που κατέβαλλε το κόμμα από το 1996 που εισήλθε στη Βουλή μέχρι τις τελευταίες εθνικές εκλογές του 2012 αλλά και ένας μικρότερος πίνακας με τους διατελέσαντες Προέδρους.

Το έτος 1989 οι Χαρίλαος Φλωράκης (Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ) και Λεωνίδας Κύρκος (επικεφαλής της Ελληνικής Αριστεράς) συγκρότησαν τον Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου ως εκλογική συμμαχία. Η συμμετοχή τους στην κυβέρνηση μαζί με την ΝΔ πυροδότησε εξελίξεις μέσα στο ΚΚΕ που έφεραν αλυσιδωτές αντιδράσεις και στον ευρύτερο πολιτικό χώρο της αριστεράς στην Ελλάδα (Μπίτσικα, 20 Ιουνίου 2010, *Το Βήμα*).

Ο Συνασπισμός της Αριστεράς/ΣΥΝ ιδρύεται ως ενιαίο κόμμα τον Ιούνιο του 1992 με πρώτο Πρόεδρο τη Μαρία Δαμανάκη. Το κόμμα «δεν αυτοπροσδιορίζεται ως συνέχεια του ΚΚΕεσ/ΕΑΡ αλλά ως κόμμα της Νέας Αριστεράς» και δέχεται στους κόλπους του ανθρώπους και απόψεις από τον χώρο της Αριστεράς σε όλες τις εκφάνσεις της: ΚΚΕεσ/ΕΑΡ, ΚΚΕ, εξωκοινοβουλευτική αριστερά, τον σοσιαλιστικό και οικολογικό χώρο καθώς και

«ανένταχτους αριστερούς» (Τσακατικά, 2009, σ.144-145). Στην Πολιτική Απόφαση του Ιδρυτικού Συνεδρίου⁸, ο ΣΥΝ παρουσιάζεται σαν μια αριστερή ανατρεπτική δύναμη, “ως δύναμη εθνική και ταυτόχρονα τμήμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς”. Με έμφαση στον σοσιαλισμό ο ΣΥΝ τοποθετεί τον εαυτό του απέναντι στον δικομματισμό των ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, καλώντας τους αριστερούς ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ σε συμπόρευση. Ως προς την στάση απέναντι στην Ευρώπη, αναφέρεται στην απόφαση πως το κόμμα επιθυμεί «μια Ευρωπαϊκή Ένωση με δημοκρατική ομοσπονδιακή πολιτειακή συγκρότηση» (Πολιτική Απόφαση του 1ου Συνεδρίου του ΣΥΝ,1992), κάτι που επαναλαμβάνει σε επίσημα κείμενα μέχρι το 2000 (Τσακατικά, 2009, σ. 149).

Ο ΣΥΝ επικύρωσε τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1992 δηλώνοντας πως έτσι αποτρέπεται η «αποδιοργάνωση της ΕΕ και δίνεται ισχυρή ώθηση στην ευρωπαϊκή ενοποίηση»⁹ ενώ με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) συντελείται ένα ρήγμα μέσα στο εσωτερικό του κόμματος που επαναλαμβάνεται περίπου δέκα χρόνια αργότερα με την Συνθήκη της Λισαβόνας (2007). Συγκεκριμένα, η διάσταση ανάμεσα σε φιλοευρωπαίους και ευρωσκεπτικιστές έγινε ξεκάθαρη κατά τις επικυρώσεις των Συνθηκών αυτών τόσο στο Ευρωπαϊκό όσο και στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Στην περίπτωση του Άμστερνταμ και της Νίκαιας ως μέση λύση θεωρήθηκε η αποχή όπως αποτυπώθηκαν οι συσχετισμοί στο Συνέδριο του 1998. Απέναντι στη Συνταγματική Συνθήκη και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το κόμμα βρέθηκε αντίθετο και τις καταψήφισε (Verney με Michalaki, 2014, σ.138).

Η δεκαετία του 2000 βρίσκει τον ΣΥΝ να προχωρά σε μια “στροφή προς τα αριστερά” μέσα από την συμμετοχή του στο κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης (Mac Fhearraigh, 2012, σ.105) αλλά και με την επικράτηση του Αριστερού Ρεύματος έναντι της Ανανεωτικής Πτέρυγας (Tsakatika and Eleftheriou, 2013 σ.9, με τον Αλέκο Αλαβάνο στη θέση του Προέδρου (Μπαλάφας, 2012, σ.267). Μετά από διεργασίες για ένα κοινό κατέβασμα στις κάλπες, το 2004 το κόμμα προσχώρησε στον “Συνασπισμό Ριζοσπαστικής Αριστεράς” (ΣΥΡΙΖΑ) του οποίου αποτέλεσε την μεγαλύτερη συνιστώσα (Μπίτσικα, 20 Ιουνίου 2010, *Το Βήμα*). Το 2010 ωστόσο, η λεγόμενη ανανεωτική πτέρυγα (γύρω στους 3000 συνέδρους) με πρωτοστάτη τον Φώτη Κουβέλη αποχωρεί από το 6ο Συνέδριο και αρνείται να συμμετάσχει στα όργανα του Κόμματος εκφράζοντας την ανάγκη να απεμπλακεί ο ΣΥΝ από τον ΣΥΡΙΖΑ, ένα μόρφωμα που αποπνέει “αριστερισμό” και δεν εκφράζει τις αξίες της “ανανεωτικής, δημοκρατικής, ριζοσπαστικής αριστεράς”¹⁰. Ως επακόλουθο, ο Κουβέλης τον Ιούνιο του 2010 ιδρύει το κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς¹¹.

Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της χώρας έδωσαν ώθηση στον ΣΥΡΙΖΑ να συγκεκριμενοποιήσει “τον προσανατολισμό του και στην στρατηγική του”, με έμφαση στη ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνίας (Spourdalakis, 2013, σ. 107-108).

Οι εκλογές που διεξάγονται τον Μάιο και τον Ιούνιο του 2012 έχουν έντονο άρωμα Ευρώπης καθώς τόσο το δεύτερο Μνημόνιο όσο και η θέση της Ελλάδας στην Ευρωζώνη είναι τα θέματα που κυριαρχούν στην πολιτική σκηνή. Στο εκλογικό πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ-Ενωτικό Κοινωνικό Μέτωπο για τις εκλογές του Μαΐου, αναφέρεται “Δεσμευόμαστε να

⁸“Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινήματων και της Οικολογίας - Ιστορικό” στην ιστοσελίδα <http://www.syn.gr/gr/tmima.php?gl=el&page=59>

⁹ Απόφαση της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου για το Μάαστριχτ, 18 Ιουλίου 1992, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=12275>

¹⁰“Αποχώρησε από το συνέδριο του ΣΥΝ η ανανεωτική πτέρυγα”, (Ιούνιος 2010), διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=169890>

¹¹“Δημοκρατική Αριστερά – Ιστορία”, διαθέσιμο στο <http://www.dimokratikiaristera.gr/to-komma-mas/istoria>

ακυρώσουμε τα μνημόνια και τις δανειακές συμβάσεις” και συνεχίζει

“Σήμερα ολόκληρη η ευρωζώνη κλονίζεται. Οι νέες συμφωνίες οδηγούν σε όλο και πιο αυταρχική κατεύθυνση και γίνεται ολοφάνερο ότι η αυτή η νεοφιλελεύθερη δομή, λειτουργία και πολιτική της ΕΕ πρέπει να ανατραπεί. (Εκλογικό Πρόγραμμα ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ – Εκλογές 6ης Μαΐου 2012)

Στο πρόγραμμα που παρουσίασε στην Αθηναΐδα ο ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ για τις εκλογές του Ιουνίου, ωστόσο, δεν γίνεται λόγος για ακύρωση των δανειακών συμβάσεων παρά ειπώθηκε πως ο ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ θα επιδιώξει ακύρωση του μνημονίου, των εφαρμοστικών μέτρων του και επαναδιαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης (Παρουσίαση του Προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ, Πολυχώρος Αθηναΐς, 1 Ιουνίου 2012). Μέσα σε ένα πρωτόγνωρα πολωμένο κλίμα, ο ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ καταλαμβάνει στην δεύτερη θέση στις εκλογές του Ιουνίου αντικαθιστώντας το ΠΑΣΟΚ στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης και εξαπλασιάζοντας σχεδόν το ποσοστό που πήρε στις εκλογές του 2009 (Vasilopoulou and Halikiopoulou, 2013, σ. 534-535) με το Μπαλάφα να χαρακτηρίζει αυτή τη νίκη «μοναδική επιτυχία του ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ και γενικότερα της Αριστεράς στην Ελλάδα» (Μπαλάφας, 2012, σ.594).

Το 2013, με το Ιδρυτικό Συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ (ως ενιαίου κόμματος πια) να επίκειται, ο ΣΥΝ προχωρά στην αυτοδιάλυση του με την συντριπτική πλειοψηφία των συνέδρων να ψηφίζει υπέρ¹². Στην πολιτική Απόφαση του Ιδρυτικού Συνεδρίου του ΣΥΡΙΖΑ, η Ελλάδα λογίζεται σαν χώρα της Ευρώπης, της Μεσογείου και των Βαλκανίων θυμίζοντας μας την αντίστοιχη παραδοχή του Α. Παπανδρέου σε συνέντευξη που προηγήθηκε (*Ελευθεροτυπία*, 29 Νοεμβρίου 1980, σ. 15). Επαναλαμβάνεται ο αυτοχαρακτηρισμός του ΣΥΡΙΖΑ ως ένα “ενιαίο, μαζικό, δημοκρατικό και πολυτασικό κόμμα της σύγχρονης Αριστεράς” το οποίο στόχο έχει να ανατρέψει “την σημερινή μορφή ολοκλήρωσης της Ευρώπης, την σημερινή αρχιτεκτονική του ευρώ” προκειμένου να ξαναστηθεί η Ευρώπη πάνω στις αρχές του σοσιαλισμού (Πολιτική Απόφαση του Ιδρυτικού Συνεδρίου του ΣΥΡΙΖΑ, 22 Ιουλίου 2013).

Τα υποκεφάλαια που ακολουθούν καταπιάνονται με την ευρωπαϊκή πολιτική όπως εκφράστηκε από τον Πρόεδρο του Κόμματος Αλέξη Τσίπρα και τους βουλευτές Γιάννη Δραγασάκη και Παναγιώτη Λαφαζάνη.

Εθνικές Εκλογές

	1996	2000	2004	2007	2009	2012 Μάιος	2012 Ιούνιος
ΣΥΝ/ΣΥΡΙΖΑ	5,1% 10 έδρες	3,2% 6 έδρες	3,2% 6 έδρες	5% 14 έδρες	4,6% 13 έδρες	16,7% 52 έδρες	26,8% 71 έδρες

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών
(<http://www.yypes.gr/el/Elections/NationalElections/Results/>)

¹²“Ανοίγουμε μια νέα σελίδα” είπε ο Αλ. Τσίπρας στο συνέδριο του ΣΥΝ, (Ιούλιος 2013), διαθέσιμο στο <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1231256820>

Διατελέσαντες Πρόεδροι

Πρόεδρος του ΣΥΝ
Μαρία Δαμανάκη (1992-1993)
Ν. Κωνσταντόπουλος (1993-2004)
Α.Αλαβάνος (2004-2008)
Α.Τσίπρας (2008-2013)
Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ
Α.Τσίπρας (2013-σήμερα)

Πηγή: “Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινημάτων και της Οικολογίας-Ταυτότητα” (<http://www.syn.gr/gr/tmima.php?gl=el&page=115>)

3.2. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Αλέξη Τσίπρα

Μέσα από τον σχολιασμό και την ανάλυση χαρακτηριστικών χωρίων από συνεντεύξεις, άρθρα και ομιλίες των τελευταίων δύο χρόνων θα επιχειρηθεί να σκιαγραφηθεί η στάση του καθενός απέναντι στην ΕΕ και την ευρωζώνη. Η αρχή γίνεται με τον Πρόεδρο του ΣΥΡΙΖΑ, Αλέξη Τσίπρα.

Ο Αλέξης Τσίπρας είναι βουλευτής Α΄ Αθηνών, Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ και Αντιπρόεδρος του Κόμματος της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Τον Φεβρουάριο 2008 εκλέχτηκε για πρώτη φορά Πρόεδρος του ΣΥΝ, τίτλος που ανανεώθηκε στο 6ο Συνέδριο το 2010. Στο Ιδρυτικό Συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ, τον Ιούλιο 2013 παίρνει ξανά τον τίτλο του Προέδρου ενώ λίγους μήνες αργότερα προτάθηκε για υποψήφιος Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά το 4ο Συνέδριο του Κόμματος της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Το επάγγελμά του είναι πολιτικός μηχανικός¹³.

Την αρχή σε αυτή την ενότητα, κάνει η επιστολή που έστειλε ο Τσίπρας στους Πρόεδρους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ρομπάι, Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μπαρόζο και Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Ντράγκι τον Μάιο του 2012 μετά τις εκλογές, τα αποτελέσματα των οποίων σύμφωνα με το κείμενο της επιστολής “απονομιμοποίησαν το μνημόνιο” το οποίο δεν κατάφερε να επιτύχει τους στόχους που είχε θέσει· να θυμίσουμε ότι τα αποτελέσματα αυτών των εκλογών έφεραν τον ΣΥΡΙΖΑ δεύτερο κόμμα με ποσοστό 16,7% με τους κυβερνητικούς εταίρους να συμπληρώνουν μαζί το ποσοστό του 30% (18,8% η ΝΔ και 13% το ΠΑΣΟΚ). Ο Τσίπρας τονίζει πως “οφείλουμε να επανεξετάσουμε ολόκληρο το πλαίσιο της υπάρχουσας στρατηγικής” καθώς απειλεί με αστάθεια και την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, ενώ κλείνει με την πεποίθηση πως η κρίση είναι ευρωπαϊκό πρόβλημα και πρέπει να αντιμετωπιστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο¹⁴. Την πρώτη Ιουνίου 2012 στον πολυχώρο Αθηναΐδα το κόμμα παρουσιάζει το εκλογικό του πρόγραμμα εν όψει των εκλογών της 17ης

¹³ “Αλέξης Τσίπρας” στην ιστοσελίδα <http://www.syriza.gr/page/proedros.html>

¹⁴“Το κείμενο της επιστολής Τσίπρα προς Ρομπάι-Μπαρόζο-Ντράγκι” στην ιστοσελίδα <http://www.zougla.gr/politiki/article/to-kimeno-tis-epistolis-a-tsipra-pros-rompai--mparozo--ntragi>

Ιουνίου όπου χαρακτηρίζεται το δίπολο “Μνημόνιο=δραχμή” ως ψευδοδίλημμα “για να κρύψουν την μόνη υπαρκτή εξίσωση: Μνημόνιο=επιστροφή στη δραχμή”¹⁵. Δύο βδομάδες αργότερα και ορμώμενος από τις αντιδράσεις που προξένησε η παρουσίαση του προγράμματος σύμφωνα με τις οποίες τα προτεινόμενα μέτρα θα οδηγούσαν στην έξοδο της Ελλάδας από την ευρωζώνη (Vasilopoulou and Halikiopoulou, 2013, σ. 531), ο Τσίπρας δημοσίευσε ένα άρθρο στους *Financial Times* με τίτλο “Θα κρατήσω την Ελλάδα στην Ευρωζώνη και θα αποκαταστήσω την ανάπτυξη”¹⁶.

Την επόμενη μέρα ωστόσο, σε συνέντευξη του στην κρατική τηλεόραση ο Τσίπρας εξέφρασε την άποψη πως “το ευρώ δεν είναι φετίχ” και πως δεν τάσσεται υπέρ της παραμονής στην ευρωζώνη με κάθε κόστος όταν η χώρα είναι αναγκασμένη να αποδεχθεί μισθούς Αφρικής. Από την άλλη πλευρά και μέσα στην ίδια συνέντευξη, χαρακτήρισε το ευρώ “το εθνικό μας νόμισμα” και τόνισε την επιθυμία του ΣΥΡΙΖΑ να αγωνιστεί προκειμένου να αποκτήσει η Ελλάδα μια ισότιμη συμμετοχή στην ευρωζώνη (*Καθημερινή*, 14 Ιουνίου 2012). Την ίδια μέρα, δημοσιεύεται μια συνέντευξη που έδωσε στην τηλεόραση του πρακτορείου Bloomberg στην οποία δηλώνει πως πρέπει να σταματήσει αυτή η κινδυνολογία σχετικά με τη έξοδο της χώρας από το ευρώ, καθώς αυτό θα αποτελούσε καταστροφή για όλη την ευρωζώνη. Και συνεχίζει

«Θα ήταν ένα ακατανόητο, ιστορικό λάθος [...] εάν η Ευρωπαίοι ηγέτες πίστευαν ότι μία Ευρώπη δίχως την Ελλάδα θα μπορούσε να συνεχίσει, [...] μία Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς την Ελλάδα θα ήταν πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά μία ανάπηρη Ένωση»¹⁷.

Σύμφωνα με τις Βασιλοπούλου και Χαλικιοπούλου, η προεκλογική καμπάνια του ΣΥΡΙΖΑ για την 17 Ιουνίου χαρακτηρίζεται από ασυνέπεια και ασάφεια. Υποστηρίζει μεν την ακύρωση του Μνημονίου και την επαναδιαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης αλλά από την άλλη υποστηρίζει και την παραμονή της Ελλάδας στην ευρωζώνη αλλά όχι με κάθε κόστος. Οι εκλογές της 17ης Ιουνίου φέρνουν το κόμμα στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης με ποσοστό 26,8% και 71 έδρες. Δύο μέρες αργότερα, το πρακτορείο Reuters δημοσιεύει άρθρο των M. Stott και D.Kyriakidou που περιέχει δηλώσεις του Τσίπρα για την στρατηγική που θα ακολουθήσει μετά τις εκλογές. Ο Τσίπρας διατείνεται πως το κόμμα δεν θα καλέσει τους ψηφοφόρους του να βγουν στους δρόμους και να διαδηλώσουν εναντίον των μέτρων λιτότητας αλλά θα κρατήσουν την ενέργεια τους προκειμένου να προστατεύσουν όσους είναι μειονότητες και βρίσκονται στο περιθώριο. “Η αλληλεγγύη και η αντίσταση είναι σημαντικές εξίσου αλλά αυτή τη στιγμή η αλληλεγγύη είναι πιο σημαντική” είπε και τόνισε πως το κόμμα θα είναι και μέσα και έξω από τη Βουλή επικροτώντας κάθε τι θετικό, αποδοκιμάζοντας τα αρνητικά και προτείνοντας εναλλακτικές (Stott and Kyriakidou, 19 Ιουνίου 2012, *Reuters*).

Η επόμενη πηγή που ακολουθεί είναι μια ομιλία του Τσίπρα σε ανοιχτή εκδήλωση της συλλογικότητας Νέος Αγωνιστής που συμμετέχει στο ΣΥΡΙΖΑ. Η ομιλία δόθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου 2012 και το θέμα της εκδήλωσης ήταν: «Με τη Δημοκρατική Παράταξη της

¹⁵ Παρουσίαση του Προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ, Πολυχώρος Αθηναίς, 1 Ιουνίου 2012, διαθέσιμο στο <http://leftgr.files.wordpress.com/2012/06/ceb5cf80ceb9cebaceb1ceb9cf81cebfcf80cebfcceb9ceb7cebcbceb5cebdc ebf-cf80cf81cebfcceb3cf81ceb1cebcbceb1-cf83cf85cf81ceb9ceb6ceb1-votanismos-1.pdf>

¹⁶ Διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=27343&PHPSESSID=25f69e895fcb11ef08bef99d4762fffa>

¹⁷ “Τσίπρας: Η Ελλάδα θα παραμείνει στο ευρώ, ας σταματήσει η κινδυνολογία” διαθέσιμο στο <http://www.skai.gr/mobile/article?aid=205605>

Αριστεράς στον αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία-Λαϊκή Κυριαρχία-Κοινωνική Απελευθέρωση σήμερα». Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο του ΠΑΣΟΚ, το θέμα αυτής της εκδήλωσης αντλεί τις τρεις από τις τέσσερις αρχές της Διακήρυξης του ΠΑΣΟΚ την 3η Σεπτεμβρίου 1974, άλλωστε δεν είναι τυχαία η ημέρα την οποία διεξήχθη η εκδήλωση αυτή. Μέσα από την ομιλία αυτή διαγράφεται απροκάλυπτα η εκτίμηση και ο σεβασμός που τρέφει για τις αρχές που ενέπνευσαν το ΠΑΣΟΚ στα πρώτα του βήματα, αλλά και η αποστροφή του για την σημερινή εικόνα του κόμματος. Συγκεκριμένα, ο Τσίπρας τονίζει πως μπορεί η Διακήρυξη αρχών του ΠΑΣΟΚ να μην είναι “αφήγηση της δικής μας Αριστεράς” αλλά “αντλεί από το ιδεολογικό, προγραμματικό και αγωνιστικό απόθεμα της ιστορικής Αριστεράς”, όντας “ένα κριτικά αξιοποιήσιμο και επίκαιρο προγραμματικό κείμενο αναφοράς, το πολιτικό τέκνο της Αλλαγής της 18ης Οκτωβρίου 1981”¹⁸. Δεν είναι λίγες οι φορές που ο Τσίπρας μίλησε με λόγια θαυμασμού για το ΠΑΣΟΚ. Στις 4 Μαΐου 2012 όταν βρέθηκε στην Πάτρα για την προεκλογική του ομιλία, έκανε λόγο για την “κοιτίδα της μεγάλης δημοκρατικής παράταξης” ενώ ένα χρόνο μετά περίπου σε ομιλία στο Σύνταγμα ανέφερε πως εκεί “ο λαός το 1981 πανηγύρισε την Αλλαγή” (Μανδραβέλης, 29 Δεκεμβρίου 2013, *Καθημερινή*).

Η αναδρομή στο έτος των εκλογών τελειώνει με την συνάντηση του Προέδρου με πρεσβευτές όλων των κρατών μελών της ΕΕ και εκπροσώπους της Επιτροπής, τον Νοέμβριο του 2012. Πιο αναλυτικά, είπε πως το κόμμα του είναι μια πολιτική δύναμη με αναμφισβήτητο ευρωπαϊκό προσανατολισμό και αυτός είναι ο λόγος που αντιλαμβάνεται την κρίση χρέους μέσα από μια “ευρωπαϊκή προοπτική” επιζητώντας μια “συλλογική, συνεκτική και βιώσιμη λύση σε ευρωπαϊκό επίπεδο”. “Δεν επιζητούμε ευνοϊκή μεταχείριση σε εθνικό επίπεδο” ανέφερε χαρακτηριστικά. Ακόμα, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι ανάμεσα στις προτάσεις που έχει ο ΣΥΡΙΖΑ κεντρική είναι η επιδίωξη της “επαναδιαπραγμάτευσης και συναινετικής αναθεώρησης της δανειακής σύμβασης”, κάτι που προκάλεσε πολύ θετική εντύπωση και ανάλογα σχόλια στο ακροατήριο (Κωβαίος, 27 Νοεμβρίου 2012, *Το Βήμα*)

Τον Ιανουάριο του 2013 ανακοινώνονται τα ταξίδια του Τσίπρα σε Γερμανία και ΗΠΑ που σύμφωνα με τον Π.Τσούτσια στόχο έχουν να “αναβαθμίσουν την εικόνα του ως υποψήφιου πρωθυπουργού της χώρα” με τον ίδιο να δηλώνει πως ο ΣΥΡΙΖΑ επιθυμεί να έχει “φυσιολογικές σχέσεις με τις κυβερνήσεις των ισχυρών κρατών στην Ευρώπη και όχι μόνο”. (Τσούτσιας, 12 Ιανουαρίου 2013, *Έθνος*) Στις 22 Ιανουαρίου δίνεται στη δημοσιότητα η ομιλία του Τσίπρα στο Ινστιτούτο Brookings στην Ουάσινγκτον η οποία όπως γράφει ο Α.Κωβαίος “προσπάθησε να καθησυχάσει το αμερικάνικο ακροατήριο ως προς τον ριζοσπαστισμό του ΣΥΡΙΖΑ” (Κωβαίος, 22 Ιανουαρίου 2013, *Το Βήμα*). Αναλυτικά το αντιπροσωπευτικότερο χωρίο της τοποθέτησης:

“Οι κινδυνολόγοι θα σας πουν ότι το κόμμα μας, αν έρθει στην κυβέρνηση, θα σκίσει τη δανειακή σύμβαση με την ΕΕ και το ΔΝΤ, θα βγάλει τη χώρα έξω από την Ευρωζώνη, θα διακόψει τους δεσμούς της Ελλάδας με την πολιτισμένη Δύση [...] αυτό είναι κινδυνολογία στα χειρότερα της. Ο ΣΥΡΙΖΑ δε θέλει τίποτα από αυτά.[...] Επιτρέψτε μου να το πω ξεκάθαρα: ο ΣΥΡΙΖΑ θα κρατήσει την Ελλάδα

---

¹⁸ Ομιλία του Αλέξη Τσίπρα, Προέδρου της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ/ΕΚΜ σε ανοιχτή εκδήλωση του ΝΕΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ με θέμα: «Με τη Δημοκρατική Παράταξη της Αριστεράς στον αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία-Λαϊκή Κυριαρχία-Κοινωνική Απελευθέρωση σήμερα» (2012) 3 Σεπτεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=28285>

στην Ευρωζώνη»¹⁹.

Λίγες μέρες αργότερα σε συνέντευξη τύπου του στο Ελληνικό Γραφείο Τύπου της Νέας Υόρκης ο Τσίπρας δήλωσε πως κατά την διάρκεια του ταξιδιού του αυτού “αποδαιμονοποιήθηκε ο ΣΥΡΙΖΑ και η πολιτική μας πρόταση”. Όσο για το ευρώ, σχολίασε πως η κουβέντα αυτή για το νόμισμα πρέπει να τελειώσει γιατί είναι “ανόητη και επικίνδυνη”. “Εθνικό μας νόμισμα είναι το ευρώ, είτε θέλουμε, είτε δεν θέλουμε, μπορεί να γίνει κριτική για το πως μπήκαμε στο ευρώ, τώρα όμως είμαστε στο 2013 και εθνικό μας νόμισμα είναι το ευρώ” επανέλαβε (*Καθημερινή*, 25 Ιανουαρίου 2013). Με αφορμή τα ταξίδια και τις δηλώσεις του Τσίπρα από τις ΗΠΑ, ο Κ. Σπυρόπουλος στο άρθρο του με τίτλο “Δίγλωσσος ή άφωνος;”, ψέγει τη διγλωσσία που κατά τη γνώμη του χαρακτηρίζει τον Πρόεδρο του ΣΥΡΙΖΑ αλλά και την αφέλεια του να νομίζει ότι αυτή δεν θα γίνει αντιληπτή. Συγκεκριμένα, ο δημοσιογράφος σχολιάζει πως ο Τσίπρας χρησιμοποιεί δύο γλώσσες, άλλη για το εσωτερικό της χώρας και άλλη για το εξωτερικό, αναφέροντας σχετικά πως “άλλο πράγμα είναι η καταγγελία του Μνημονίου και άλλο η αναγνώριση ότι η δανειακή σύμβαση δεσμεύει τη χώρα, άλλο “το ευρώ δεν είναι φετίχ” και άλλο η διαβεβαίωση ότι το ευρώ είναι το εθνικό μας νόμισμα” (Σπυρόπουλος, 30 Ιανουαρίου 2013, protagon.gr).

Στην μακροσκελή συνέντευξη του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* και στους δημοσιογράφους Σ.Καραλή και Κ.Καλλωνιάτη, ο Τσίπρας παρουσιάστηκε βέβαιος για την επιτυχία της πολιτικής λύσης που διαθέτει το κόμμα (περί επαναδιαπραγμάτευσης δανειακών συμβάσεων, διαγραφής του μεγαλύτερου μέρους του χρέους και αποπληρωμής ύστερα από μια μικρή περίοδο ανάλογα με τον ρυθμό ανάπτυξης) και για την αποδοχής της από τους δανειστές. Ως προς τις μονομερείς ενέργειες σε σχέση με την εξυπηρέτηση του χρέους, δήλωσε πως είναι στα σχέδιά του αλλά αν εξωθηθεί θα το πράξει προκειμένου να υπερασπιστεί “τη ζωή και την αξιοπρέπεια του λαού”. (Καραλής και Καλλωνιάτης, 8 Σεπτεμβρίου 2013, *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*)

Η ομιλία του Τσίπρα στο Πανεπιστήμιο του Τέξας με θέμα “Μπορεί να διασωθεί η Ευρωζώνη?” αποτελεί την επόμενη πηγή μας. Ο Τσίπρας δήλωσε :

«Σήμερα, η Ευρωζώνη υπάρχει. Έχουμε μια οικονομική ένωση και ένα κοινό νόμισμα και οι άμεσες εναλλακτικές είναι χειρότερες. Μια έξοδος δεν θα ωφελήσει κανέναν. Αντίθετα, θα πυροδοτήσει σοβαρά νέα προβλήματα[...] Για το λόγο αυτό και μόνο, η Ελλάδα δεν θα πρέπει και δεν θα το κάνει, δε θα εξέλθει εθελοντικά από την Ευρωζώνη.[...]»²⁰

Το χωρίο αυτό περί χειρότερων εναλλακτικών θυμίζει αντίστοιχο σχόλιο του Α.Παπανδρέου όπου παραδέχεται πως η έξοδος από την ΕΟΚ θα είχε μεγαλύτερο κόστος από την παραμονή (Αυγερινός, 2013, σ.122).

Η επόμενη πηγή που ακολουθεί αποτελεί κριτική που γίνεται σε στελέχη του κόμματος και ιδιαίτερα στον Τσίπρα ως προς την πολιτική που έχει ασκήσει το κόμμα πριν και μετά τις εκλογές του Μαΐου. Το άρθρο είναι του Ν.Μπογιόπουλου και δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 2013. Ο δημοσιογράφος παραπέμποντας σε δηλώσεις των Τσίπρα, Παπαδημούλη και

¹⁹ΣΥΡΙΖΑ ΕΚΜ, Δελτίο Τύπου, 22 Ιανουαρίου 2013, διαθέσιμο στο http://www.tovima.gr/files/1/2013/01/22/FINAL-Brookings_Ellhnika%2022-01-2013.pdf

²⁰“Ολόκληρη η ομιλία Τσίπρα στο Πανεπιστήμιο του Τέξας” διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396523>

Στρατούλη σε σχέση με το Μνημόνιο και τη δανειακή σύμβαση τον Φεβρουάριο του 2012, αντιπαραβάλλει δηλώσεις του Προέδρου στην πρόσφατη συνέντευξή του σε τηλεοπτική εκπομπή («Ενικός», 14 Οκτωβρίου 2013). Πιο αναλυτικά, παρατίθενται δηλώσεις των τριών βουλευτών που κάνουν λόγο για “μια αποικιοκρατική δανειακή σύμβαση και το δρακόντειο μνημόνιο που την συνοδεύει”, ως ένα “πακέτο υποτέλειας και επιτροπείας” με το οποίο “μηδενίζεται κάθε περιθώριο διαπραγμάτευσης”. Σε ανακοίνωση του Γραφείου Τύπου του κόμματος στις 11 Φεβρουαρίου 2012 περιλαμβάνεται η φράση “Πράξη εθνικής ευθύνης είναι η απόρριψη της δανειακής σύμβασης[...], δεν θα αναγνωρίσουμε τις παράνομες και αντισυνταγματικές δανειακές συμβάσεις”, ενώ σε συνέντευξη του σε ραδιοφωνικό σταθμό (Real FM), ο Τσίπρας είχε δηλώσει “το να διαχειριστούμε αυτή τη δανειακή σύμβαση είναι οξύμωρο, είναι εγκληματικό, είναι καταστροφικό και σε κάθε περίπτωση είναι αναξιόπιστο” (Μπογιόπουλος, 17 Οκτωβρίου 2013, enikos.gr) Οι δηλώσεις αυτές τάσσονται απέναντι στην τοποθέτηση του Τσίπρα στην πρόσφατη εκπομπή, η οποία τοποθέτηση είναι και η επίσημη του κόμματος από την διεξαγωγή των εκλογών του Ιουνίου 2012 μέχρι και σήμερα: “Είναι άλλο πράγμα το Μνημόνιο και άλλο πράγμα η Δανειακή Σύμβαση. Το πρώτο θα ακυρωθεί, την δεύτερη θα την διαπραγματευτούμε”. Στο σημείο αυτό, ο Μπογιόπουλος κάνει αναφορά στο σχετικό χωρίο της Δανειακής Σύμβασης (σελίδα 59, παράγραφος 8) όπου γράφεται: “Η διαθεσιμότητα αυτής της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης εξαρτάται από τη συμμόρφωση της Ελλάδας με τα μέτρα που εκτίθενται στο Μνημόνιο”.

Στο σημείο αυτό, γίνεται αναφορά στην υποψηφιότητα Τσίπρα για την Προεδρία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μέσα από το άρθρο του που δημοσιεύτηκε από την εφημερίδα *Guardian* και έχει τίτλο “Η λιτότητα σπέρνει τον όλεθρο, αλλά η Αριστερά μπορεί να ενωθεί για να χτίσει μια καλύτερη Ευρώπη”. Ο Τσίπρας εξηγεί πως είναι υποψήφιος γιατί θέλει να αγωνιστεί για μια “εναλλακτική Ευρώπη πάνω σε δημοκρατική και προοδευτική βάση” που θα αντιταχθεί στη φτώχεια, στη λιτότητα και στους “ζηλωτές του νεοφιλελευθερισμού”²¹. Να αναφέρουμε εδώ, πως σε αντιπαραβολή με το ΠΑΣΟΚ και την “αργοπορημένη” έναρξη της σχέσης του με την Ευρωπαϊκή Αριστερά, ο Συνασπισμός είχε καταλυτική δράση και υπήρξε ιδρυτικό μέλος του κόμματος που της Ευρωπαϊκής Αριστεράς (ΚΕΑ). Όπως καταγράφει ο Μπαλάφας, ο Συνασπισμός έλαβε μέρος στις διαδικασίες για την ίδρυση του ΚΕΑ τον Μάιο του 2004 στη Ρώμη με άλλα δεκαπέντε αριστερά κόμματα «ως πλήρη μέλη» και άλλα δεκαέξι «ως παρατηρητές» (Μπαλάφας, 2012, σ. 249). Συνεπώς ο ΣΥΝ και μετέπειτα ΣΥΡΙΖΑ είναι άρρηκτα δεμένοι με την Ευρωπαϊκή Αριστερά καθώς συντέλεσε στην γέννησή της, αποδεικνύοντας με τον πιο έμπρακτο τρόπο τον ευρωπαϊκό του προσανατολισμό.

Η πρώτη πηγή του 2014 έχει ως θέμα τον παραλληλισμό του Τσίπρα με τον Α.Παπανδρέου. Ο λόγος για αυτό είναι η άρνηση του πρώτου να παραστεί στην εκδήλωση που διοργανώθηκε για την επίσημη έναρξη της Ελληνικής Προεδρίας της ΕΕ, κάτι που θυμίζει την άρνηση και του δεύτερου να παραστεί στην επίσημη εκδήλωση που διοργανώθηκε στις 28 Μαΐου 1979 για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ (Καρελιάς, 9 Ιανουαρίου 2014, protagon.gr.) Σε συνέντευξη του στο γερμανικό πρακτορείο ειδήσεων dpa, ο Τσίπρας επανέλαβε την θέση πως οι μονομερείς ενέργειες δεν αποτελούν επιλογή του κόμματος, εκτός αν αναγκαστούν: “Θα κάνουμε μονομερείς ενέργειες μόνο αν αναγκαστούμε να οδηγηθούμε εκεί”²². Ενώ σε αυτή την πηγή εκφράζεται ανησυχία από την πλευρά του για το μέλλον της

²¹“Τσίπρας στην *Guardian*: Γιατί θα είμαι υποψήφιος για την Κομισιόν” 28 Νοεμβρίου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.lifo.gr/now/politics/38280>

²²“Τσίπρας: Μόνο αν μας αναγκάσουν, μονομερείς ενέργειες για το χρέος” 24

Ευρώπης καθώς ο ευρωσκεπτικισμός είναι παρών και επικίνδυνος, σε συνέντευξη Τύπου που παραχώρησε στην Ένωση Ξένων Ανταποκριτών της Ρώμης, δήλωσε πως συμφωνεί απόλυτα με τον όρο “εποικοδομητικοί ευρωσκεπτικιστές” που είχε μεταχειριστεί η Ιταλίδα δημοσιογράφος Μπάρμπαρα Σπινέλι²³.

Ένα μήνα περίπου αργότερα, ο Π.Θεοδωρόπουλος με αφορμή την τελευταία συνεδρίαση της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του ΣΥΡΙΖΑ κάνει λόγο για αντικατάσταση των συνθημάτων “περί ανατροπής, κατάργησης των Μνημονίων και των δανειακών συνθηκών με υποσχέσεις για διαπραγμάτευση και διεξαγωγή για τη συμφωνία με την Τρόικα!” ενώ αναφέρει πως καταψηφίστηκε από την πλειοψηφία της ΚΠΕ το κείμενο που κατέθεσε η Αριστερή Πλατφόρμα για εκπόνηση σχεδίου για έξοδο από το ευρώ “σε περίπτωση που μια κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ εκβιαστεί από το ευρωπαϊκό κατεστημένο και δεν μπορέσει να εφαρμόσει το προοδευτικό πρόγραμμά της”, όπως ανέφερε η Πλατφόρμα. Συνεχίζοντας, ο δημοσιογράφος καταλήγει πως το κόμμα από τις εκλογές του 2012 και έκτοτε “έχει απεμπολήσει το σύνολο των ριζοσπαστικών υποσχέσεων[...] αποτυπώνοντας έτσι την ειλημμένη απόφαση της ηγεσίας να βαδίζει στο μονοπάτι της διαχείρισης και της διαπραγμάτευσης μέσα στους κόλπους της ΕΕ και της Ευρωζώνης”. (Θεοδωρόπουλος, 16 Απριλίου 2014, unfollow.gr)

Στην συνέντευξή του στην τηλεοπτική εκπομπή “Αυτοψία” την 1 Μαΐου 2014, ο Τσίπρας σύμφωνα με την Μ.Νταλιάνη προέβη σε δύο κινήσεις : αφενός προσέφερε κάλυψη στον Π.Λαφαζάνη και την Αρ.Πλατφόρμα στηρίζοντας τον δημόσια και αφετέρου προσπάθησε να μετριάσει “τις προσδοκίες για παροχές” (Νταλιάνη, 3 Μαΐου 2014, *Τα Νέα*) Πιο συγκεκριμένα, στην μιάμιση ώρα αυτή συνέντευξη στον Α.Σρόιτερ ο Τσίπρας ανέφερε “Κακώς επιτίθεστε στο Λαφαζάνη, συμφωνώ μαζί του για το νόμισμα, το ευρώ δεν είναι το παν” επαναφέροντας δείχνοντας έτσι τη διάθεση να κλείσει τις συζητήσεις που κάνουν λόγο για ρήγμα μέσα στο κόμμα και διαφορετικά μέτωπα αλλά φέρνοντας πάλι στην επιφάνεια τη θέση “το ευρώ δεν είναι φετίχ” που χαρακτηρίζει και την ευρωδιακήρυξη²⁴ (Νταλιάνη, 3 Μαΐου 2014, *Τα Νέα*)

Οι δύο επόμενες πηγές είναι από *Το Βήμα* και αφορούν μια συνέντευξη του στην ιταλική έκδοση της Huffington Post και μια ομιλία του στο Θέατρο Ακροπόλ σε εκδήλωση της επιτροπής στήριξης της υποψηφιότητάς του στις επικείμενες ευρωεκλογές, που δόθηκαν και οι δυο την ίδια βδομάδα. Παρότι ο Τσίπρας είδαμε παραπάνω είχε αποδεχθεί τον όρο εποικοδομητικός ευρωσκεπτικιστής, που του είχε αποδώσει η δημοσιογράφος Σπινέλι, προσπαθώντας να διαλύσει κάθε τέτοια υπόνοια, σπεύδει να σχολιάσει στην ιταλική έκδοση πως “Δεν στηρίζουμε κανέναν ευρωσκεπτικισμό, στηρίζουμε μόνο την προοπτική μιας άλλης Ευρώπης” την οποία τοποθετεί πολύ πιο κοντά στο αρχικό όραμα των “θεμελιωτών της” από ότι είναι η σημερινή “νεοφιλελεύθερη Ευρώπη της κ.Μέρκελ”(Κωβαίος, 5 Μαΐου 2014, *Το Βήμα*). Στην ομιλία του στο Ακροπόλ, ο Τσίπρας κινήθηκε στο ίδιο μήκος κύματος “απορρίπτοντας τις κατηγορίες περί ευρωσκεπτικισμού” και δήλωσε:

«Δεν είμαστε εμείς ευρωσκεπτικιστές. Αυτοί διαλύουν και ασχημαίνουν την Ευρώπη.

Εμείς είμαστε αρνητές της δικής τους Ευρώπης, [...] Εμείς αυτή την Ευρώπη θέλουμε να την αλλάξουμε ” (*Το Βήμα*, 8 Μαΐου 2014)

Ιανουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=411609>

²³“Τσίπρας: Η Ένωση Ξένων Ανταποκριτών θα είναι δημοκρατική ή δεν θα υπάρχει” 8 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <http://www.alphatv.gr/news/politics/tsipras-i-i-eyropaiki-enosi-tha-einai-dimokratiki-i-den-tha-yparhei>

²⁴Τηλεοπτική Εκπομπή “Αυτοψία”, 1 Μαΐου 2014, σταθμός Alpha διαθέσιμο στο <http://www.alphatv.gr/shows/informative/aftopsia/webtv/o-alexis-tsipras-stin-aytopsia>

Καταλήγοντας, υπενθυμίζει “σε όσους ξεχνούν” και κατηγορούν τον ΣΥΡΙΖΑ για ευρωσκεπτικισμό πως “η αριστερά είναι δύναμη διεθνιστική και ευρωπαϊκή, [...]η μόνη αληθινά ευρωπαϊκή δύναμη”(Το Βήμα, 8 Μαΐου 2014).

Στις 18 και 25 Μαΐου κυκλοφορούν συνεντεύξεις του Τσίπρα στον κυριακάτικο Τύπο, στο Βήμα και το Πρώτο Θέμα αντίστοιχα, ωστόσο δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο θέμα ευρώ - ευρωζώνη. Στην πρώτη, ο Τσίπρας παρουσιάζεται βέβαιος για τη νίκη του κόμματος στις ευρωεκλογές και κατ' επέκταση την ανάγκη να διενεργηθούν εθνικές εκλογές μετά καθώς “δεν νομιμοποιείται πολιτικά η συνέχιση της συμμετοχής τους (ΝΔ-ΠΑΣΟΚ) στην κυβέρνηση”. Στο σχόλιο του δημοσιογράφου Π.Παπαδόπουλου ότι η πολιτική πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ είναι μια πρόταση “ρήξης και ανυπακοής στο δεδομένο ευρωπαϊκό πλαίσιο”, απάντησε πως “είναι μια πρόταση ρήξης όχι με την ΕΕ αλλά με την πολιτική που ακολουθείται στην Ευρώπη. Η στάση μας είναι φιλοευρωπαϊκή.[...] Η Ελλάδα οφείλει να πρωτοστατήσει σε μια διαπραγμάτευση για την αλλαγή της πορείας της Ευρώπης” (Παπαδόπουλος, 18 Μαΐου 2014, Το Βήμα, σ.14-15) Η επόμενη συνέντευξη στον Γ.Μακρυγιάννη και το Πρώτο Θέμα κυκλοφόρησε την ημέρα των εκλογών, 25 Μαΐου 2014. Επαναλαμβάνει ότι οι εκλογές θα είναι το “δημοψήφισμα που δεν έγινε το 2010” και πως ο ΣΥΡΙΖΑ είναι μια δύναμη με “πειστική πρόταση, πολιτική βούληση και πανευρωπαϊκές συμμαχίες” που θα υπερασπιστεί “τα συμφέροντα των πολιτών και όχι των τραπεζών”. Στην ερώτηση του δημοσιογράφου για την επαναφορά της θέσης “το ευρώ δεν είναι φετίχ” και κατά πόσο αυτό φοβίζει τα “μετριοπαθή στρώματα της κοινωνίας”, δεν απαντά ευθέως παρά λέει ακόμα μια φορά ότι το κόμμα του είναι η μόνη πραγματική ευρωπαϊκή και δημοκρατική δύναμη και δεν υπηρετεί τις αγορές όπως “όσοι σήμερα διαχειρίζονται τις τύχες της Ευρώπης”, (Μακρυγιάννης, 25 Μαΐου 2014, Πρώτο Θέμα, σ.14-16).

Στις 25 Μαΐου διεξήχθησαν οι ευρωεκλογές στις οποίες ο ΣΥΡΙΖΑ ήρθε πρώτο κόμμα με ποσοστό 26,5% και η Νέα Δημοκρατία δεύτερο με 22,7%. Την τρίτη θέση κατέλαβε το ακροδεξιό κόμμα Χρυσή Αυγή και την τέταρτη η Ελιά- Δημοκρατική Παράταξη²⁵. Για το αποτέλεσμα των εκλογών ο Τσίπρας έκανε λόγο για μια ιστορική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ και της Αριστεράς, “μια νίκη του λαού” που επιδιώκει “τη συγκρότηση μιας πλατιάς δημοκρατικής, προοδευτικής και πατριωτικής συμμαχίας” ενώ η ανάγκη διεξαγωγής εθνικών εκλογών δεν θα μπορούσε να λείπει από το λεξιλογίο του (Καραλής, 26 Μαΐου 2014, Ελευθεροτυπία). Η τελευταία πηγή που παρατίθεται είναι η συνέντευξη που παραχώρησε στο πρακτορείο Bloomberg πέντε μέρες μετά τις εκλογές. Ο Τσίπρας εκφράζοντας την αποστροφή του για τα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα των Φάρατζ και Λεπέν, τα χαρακτηρίζει “τερατουργήματα” σε αντιδιαστολή με τον ΣΥΡΙΖΑ που του αποδίδει τον χαρακτηρισμό “όαση στην έρημο”, και συνεχίζει λέγοντας “Είμαστε μία φιλοευρωπαϊκή δύναμη που θέλει να αλλάξει την Ευρώπη, όχι να τη διαλύσει” (Το Βήμα, 30 Μαΐου 2014)

3.3. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Γιάννη Δραγασάκη

Δεύτερος στη σειρά έρχεται ο Γιάννης Δραγασάκης. Ο Γιάννης Δραγασάκης υπήρξε ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ μέχρι το 1991 και του Συνασπισμού από την ίδρυσή του, Με τον ενιαίο Συνασπισμό της Αριστεράς και της Προόδου εξελέγη βουλευτής Χανίων το 1989 ενώ

²⁵Υπουργείο Εσωτερικών, [http://ekloges.yypes.gr/may2014/e/public/index.html#{"cls":"main","params":{}}](http://ekloges.yypes.gr/may2014/e/public/index.html#{)

διετέλεσε Αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Οικονομίας στην οικουμενική κυβέρνηση του Ξ.Ζολώτα από τον Νοέμβριο του 1989 μέχρι τον Απρίλιο του 1990. Από τις εκλογές του 1996 εκλέγεται βουλευτής Β'Αθήνας. Το επάγγελμα του είναι οικονομολόγος και με την ιδιότητά του αυτή επιλαμβάνεται του οικονομικού προγράμματος του κόμματος ενώ παράλληλα κατέχει τη θέση του αντιπροέδρου της Βουλής²⁶.

Κατά τις εκλογές του Μαΐου και του Ιουνίου του 2012, ο Δραγασάκης δεν παρέλειπε να τονίζει σε κάθε ευκαιρία τους στενούς δεσμούς ανάμεσα στην χώρα και την ΕΕ. Αναλυτικά, σε συνέντευξη του στο *Βήμα* στις 13 Μαΐου κάνει λόγο για την “δομική αλληλεξάρτηση ανάμεσα στην ΕΕ και την Ελλάδα”. Όσο για το νόμισμα, αναφέρει πως δεν είναι μέσα στις επιλογές του κόμματος να επιστρέψει η χώρα στη δραχμή αλλά “η επανένταξη στο ευρώ με όρους ισοτιμίας και αξιοπρέπειας” (Παπαιωάννου, *Το Βήμα* 13 Μαΐου, 2012). Σε παρόμοιο κλίμα κινήθηκε και η έτερη συνέντευξη που έδωσε στη γερμανική εφημερίδα *Frankfurter Rundschau* την οποία δημοσίευσε το *Βήμα* όπου δήλωσε emphaticά

“Όμως τώρα αποτελεί ήδη μέρος του ευρώ και μια έξοδος από την ευρωζώνη θα ήταν καταστροφική όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για ολόκληρη την ευρωζώνη” (*Το Βήμα*, 15 Ιουνίου 2012)

Στο οικονομικό πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ που παρουσιάστηκε εν όψει των εκλογών, ο Δραγασάκης επαναλαμβάνει πως δεν είναι στα σχέδια του κόμματος η έξοδος από την ευρωζώνη “αλλά ούτε μπορούμε να συναινούμε στη συνέχιση των πολιτικών που δεν παρέχουν καμία εγγύηση για την επιβίωση της κοινωνίας και της χώρας”²⁷.

Ωστόσο, στις συνεντεύξεις που παραχώρησε τους επόμενους μήνες, δεν υπάρχει η παραμικρή υπόνοια σε σχέση με το ευρώ, αν μπορούμε ίσως να πούμε ότι έγινε αντιληπτό κάτι τέτοιο μέσα στο παραπάνω πρόγραμμα. Στον *Τύπο της Κυριακής* (9 Σεπτέμβρη 2012) ο βουλευτής δήλωσε με έμφαση πως η έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ “θα είχε απροσδιόριστης έκτασης αποσταθεροποιητικές, ίσως και καταστροφικές, συνέπειες για όλη την ευρωζώνη και σημαντικές παρενέργειες για ολόκληρο τον κόσμο” με ορατό τον κίνδυνο συνολικής αποσύνθεσης της ευρωζώνης. Στην συνέντευξη του στον *Επενδυτή* στις 13 Οκτώβρη και μετά από ερώτηση του δημοσιογράφου αν επιμένει το κόμμα ότι υπάρχει λύση μέσα στο ευρώ, ο Δραγασάκης απαντά ότι το πρόβλημα δεν είναι το νόμισμα αλλά “οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές και οι ηγεμονικές γερμανικές επιδιώξεις” ενώ σαν λύση προκρίνει την συντονισμένη δράση των λαών και “όχι μια νέα λιτότητα με δραχμή”²⁸ Έναν μήνα αργότερα, στην ιστοσελίδα *tvxs.gr* αναρτήθηκε συνέντευξη του με τίτλο “Γιάννης Δραγασάκης: Δραχμή σημαίνει άγρια λιτότητα με άλλα μέσα” στη οποία εξηγεί πως αν υπάρξει μεθόδευση για έξοδο από την ευρωζώνη αυτό δεν θα γίνει από την πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ “αλλά από απειλούμενα τμήματα της ελληνικής οικονομικής ολιγαρχίας”²⁹.

Στις 4 Αυγούστου 2013 κυκλοφορεί μαζί με το *Βήμα* συνέντευξη του που τιτλοφορείται «Από την ουτοπία στον... ρεαλισμό» συνεχίζοντας κάτω από τον τίτλο πως ο Δραγασάκης «αναγγέλλει την μεγάλη στροφή του ΣΥΡΙΖΑ». Το οικονομικό πρόγραμμα του κόμματος

²⁶ <http://www.dragasakis.gr/biografiko.php>

²⁷ “The crisis in Greece: The economic program of SYRIZA-EKM” 12 Ιουνίου 2012, διαθέσιμο στο <http://www.globalresearch.ca/the-crisis-in-greece-the-economic-program-of-syriza-ekm/31378>

²⁸ Στην προσωπική ιστοσελίδα του Γ. Δραγασάκη, διαθέσιμο στο <http://www.dragasakis.gr/sinedeuxis.php?id=847>

²⁹ “Γιάννης Δραγασάκης: Δραχμή σημαίνει άγρια λιτότητα με άλλα μέσα” 15 Δεκέμβρη 2012, διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/elada/gdragasakis-draxmi-simainei-agria-litotita-me-alla-mesa>

μονοπωλεί σχεδόν την έκταση της συνέντευξης. Θα εστιάσω σε ένα χαρακτηριστικό χωρίο: «Με δεδομένη την αδυναμία μας να καθορίσουμε την νομισματική πολιτική, πρέπει με άλλους τρόπους να επηρεάσουμε την πιστωτική πολιτική...» (Κωβαίος, 4 Αυγούστου 2012, *Το Βήμα*). Σύμφωνα με τον Θ.Τζήμα ο Δραγασάκης με αυτή την δήλωση θέλει να καθησυχάσει την Ευρώπη πως δεν έχει σκοπό να συγκρουστεί με την Ευρωζώνη και η θέση «το ευρώ δεν είναι φετίχ» έχει εγκαταλειφθεί, σχολιάζοντας την αντιπροσωπευτικότητα του τίτλου και το ότι δεν φαίνεται να εξέφρασε κάπου την διαφωνία του (Τζήμας, 4 Αυγούστου 2013, *tvxs.gr*).

Ενώ μέχρι τώρα μπορούμε να πούμε πως η ευρωπαϊκή πολιτική του Δραγασάκη κινείται μέσα στο “ευρωπαϊκό πλαίσιο” και εντός της ευρωζώνης, η ομιλία του στο συνέδριο για την κρίση και την ευρωζώνη που διοργάνωσε το Levy Economics Institute δεν υποστήριξε απόλυτα αυτές τις θέσεις. Σε αυτή την ομιλία ο Δραγασάκης μίλησε για την ανάγκη ανάπτυξης ενός “ολοκληρωμένου σχεδίου ανασυγκρότησης της οικονομίας” και χαρακτήρισε “ταμπού την συζήτηση για ένα εναλλακτικό σχέδιο” τονίζοντας πως αν είχαν την δυνατότητα οι κυβερνητικές δυνάμεις να απαγορεύσουν κάτι τέτοιο θα το έπρατταν. Για την ΕΕ σχολίασε πως ήταν το όνειρο που τείνει να γίνει εφιάλτης και έχει σταματήσει να εμπνέει τους λαούς³⁰. Από τα αποσπάσματα της ομιλίας που δημοσιεύτηκαν, δεν γίνεται καμία θετική αναφορά στην ευρωζώνη από τον Δραγασάκη, τουναντίον κάνει λόγο για δυσκολία εκφοράς ενός εναλλακτικού σχεδίου στη χώρα, τασσόμενος απέναντι από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Σε αντίθεση με όσα κατεγράφησαν, λίγες μέρες πριν είχε παραχωρήσει συνέντευξη στο *Βήμα* αφού επανέλαβε την δέσμευση για ακύρωση του μνημονίου και επαναδιαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης, είπε πολύ ξεκάθαρα για το θέμα του νομίσματος πως αν η “διαπραγματευτική, διεκδικητική λογική μας” δεν γίνει αποδεκτή, “πρέπει να είμαστε έτοιμοι και για ρήξη, αλλά εντός της ευρωζώνης πάντα...” (*Το Βήμα*, 4 Νοέμβρη 2013).

Συνεχίζεται η ακροβασία μεταξύ των δύο αυτών απόψεων και με τον ερχομό του 2014. Σε εκδήλωση των Ιδρυμάτων Rosa Luxemburg και Νίκος Πουλιαντζάς, ο Δραγασάκης φαίνεται να ακολούθησε μια πιο ριζοσπαστική ρητορική, πιο ταιριαστή με το ακροατήριο αυτής της εκδήλωσης. Ως προς ένα εναλλακτικό σχέδιο (σχέδιο Β) σε περίπτωση ρήξης με την Ευρώπη, τόνισε πως η στάση που θα κρατήσει είναι προσφυγή στο λαό, “είτε εκλογές, είτε μια διαδικασία έγκρισης από τη Βουλή ή και δημοψήφισμα, [...] καθώς τα όποια διλήμματα πρέπει να τα συζητάμε με το λαό”. (*Το Βήμα*, 20 Μαρτίου 2014).

Η πηγή που ακολουθεί έχει τελείως διαφορετικό προσανατολισμό και μάλιστα προκάλεσε ισχυρές αντιδράσεις στο εσωτερικό του κόμματος και ιδιαίτερα σε όσους πρόσκεινται στην Αριστερή Πλατφόρμα (Κωβαίος, 27 Μαρτίου 2014, *Το Βήμα*). Αφορά δηλώσεις του Δραγασάκη ενώπιον γερμανών και Ελλήνων βουλευτών, μέλη της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Ομοσπονδιακής Γερμανικής Βουλής. Συγκεκριμένα οι δηλώσεις αφορούσαν μια πιθανή μελλοντική κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ :

“Θα ήθελα να διαβεβαιώσετε τον γερμανικό λαό ότι θα έχετε στην Ελλάδα μια αξιόπιστη πολιτική δύναμη [...] μέσα στο πλαίσιο της ευρωζώνης [...].

Στον ΣΥΡΙΖΑ έχουμε επίγνωση ότι η κρίση είναι δική μας, [...] απ' αυτή τη σκοπιά προσεγγίζουμε το πρόβλημα και όχι από τη σκοπιά “μας φταίνε οι ξένοι για το πρόβλημά μας”.[...].(Σταυρόπουλος, 26 Μαρτίου 2014, *Το Βήμα*)

---

³⁰“Ταμπού η συζήτηση για ένα εναλλακτικό σχέδιο”, 10 Νοεμβρίου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=397486>

Ο Δραγασάκης φαίνεται να στέλνει ένα μήνυμα στην γερμανική πλευρά και γενικά στην Ευρώπη “βάζοντας για πρώτη φορά στη ρητορική της ηγετικής ομάδας το στοιχείο των ευθυνών που έχει συνολικά το ελληνικό πολιτικό σύστημα για την κρίση” και δημιουργώντας σύγχυση για τον δρόμο που ακολουθεί η ηγεσία του κόμματος που μέχρι πρόσφατα επαναλάμβανε πως η Ελλάδα υπήρξε πειραματόζωο της Ευρώπης (Νταλιάνη, Καραγεώργου, 27 Μαρτίου 2014, *Τα Νέα*).

Η Μ. Μητσοπούλου με το άρθρο της στην εφημερίδα *Το Ποντίκι* προβαίνει σε μια εκτενή ανάλυση της συγκεκριμένης τοποθέτησης του βουλευτή. Σύμφωνα με όσα καταγράφει, το γεγονός ότι δεν επιμερίζει την κρίση (π.χ “και δική μας”), ούτε επαναλαμβάνει την θέση για τις τρεις διαστάσεις της (εθνική, ευρωπαϊκή, παγκόσμια) αλλά και ότι δεν ασκεί κριτική απέναντι στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα παρά εκφράζει την ανησυχία του “για το μέλλον της Ευρώπης” αποδεικνύουν την νέα πορεία που θέλει να ακολουθήσει ο ΣΥΡΙΖΑ. Ο βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ κάνει ένα άνοιγμα προς τη γερμανική πλευρά, προβαίνοντας σε αποσαφήνιση των συμβιβαστικών διαθέσεων του ΣΥΡΙΖΑ («είμαστε έτοιμοι να αποτιμήσουμε από κοινού το πρόγραμμα»)[...] σε ύφος δε μακριά από τους συνήθεις αντιγερμανικούς τόνους του Τσίπρα («μερκελισμός», «μπαταχτοήδες», κ.λπ.) (Μητσοπούλου, 28 Μαρτίου 2014, *Το Ποντίκι*)
Ακόμα, αναφέρεται στην εμπειρία του Δραγασάκη, ο οποίος γνωρίζει πως τυχόν κενά στην τοποθέτησή του θα είναι ανοιχτά σε πολλές ερμηνείες και στο “δόγμα” της βίαιης ωρίμανσης που εισήγαγε “αφουγκραζόμενος το πολυπληθές κομμάτι του κοινωνικού κέντρου” (όρος που θα αναφερθεί εκτενώς παρακάτω). Τέλος, τονίζει την θέση του Δραγασάκη, ως ο άνθρωπος που μπορεί να συνθέτει τις διαφορετικές απόψεις και πλευρές μέσα στο κόμμα (Μητσοπούλου, 28 Μαρτίου 2014, *Το Ποντίκι*).

3.4. Η ευρωπαϊκή πολιτική του Παναγιώτη Λαφαζάνη

Τρίτος στη σειρά είναι ο Π.Λαφαζάνης. Υπήρξε μέλος του Γραφείου του Κεντρικού Συμβουλίου της ΚΝΕ, ηγετικό στέλεχος του ΚΚΕ και εν συνεχεία του Συνασπισμού της Αριστεράς, των Κινήματων και της Οικολογίας. Είναι μαθηματικός και εξελέγη για πρώτη φορά με τον Συνασπισμό το 2000 στη περιφέρεια Β΄Πειραιά³¹. Ο Λαφαζάνης «ηγείται» -αν μπορούμε να το πούμε έτσι- του Αριστερού Ρεύματος-Πλατφόρμας που υπάρχει μέσα στο κόμμα. Πέρα από την ευρωπαϊκή πολιτική, μέσα στις πηγές που συλλέχθηκαν αναζητήθηκε και εδώ υλικό που αφορά τις «εσωκομματικές σχέσεις» του ΣΥΡΙΖΑ όπως αυτές επηρεάζονται από το θέμα ευρωζώνη-νόμισμα.

Η ευρωπαϊκή πολιτική του Λαφαζάνη παρουσιάζεται σταθερή και συνεπής κατά το χρονικό διάστημα που εξετάζεται, με βασικούς άξονες την προσωπική του άποψη για ανάπτυξη σχεδίου για έξοδο από το ευρώ και την ανάγκη ριζοσπαστικοποίησης του κόμματος. Η ανάλυση του υλικού που συλλέχθηκε ξεκινά με δυο συνεντεύξεις του βουλευτή στον Τύπο μέσα στο φθινόπωρο-χειμώνα του 2012, που αναπαράχθηκαν από τον διαδικτυακό τόπο aristeriparemvasi.wordpress.com. Στην πρώτη, που δόθηκε τον Νοέμβριο στην εφημερίδα *Παραπολιτικά* ο Λαφαζάνης σε αντίστοιχες ερωτήσεις δήλωσε πως ο ΣΥΡΙΖΑ

---

³¹<http://www.skai.gr/news/politics/article/93132/%CE%92%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CE%9B%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7/>

δεν είναι ούτε θα γίνει ΠΑΣΟΚ (θυμίζοντας την ανάλογη δήλωση Δραγασάκη) ενώ για το νόμισμα σχολιάζει πως παρότι η προσωπική του άποψη είναι πως πρέπει να συζητηθεί ένα εναλλακτικό σχέδιο εξόδου από το ευρώ («και έχω για αυτό δεχθεί λυσσώδεις επιθέσεις»), σέβεται τις πλειοψηφικές αποφάσεις του κόμματος στις οποίες το ενδεχόμενο εξόδου από το ευρώ δεν υπάρχει.³² Η δεύτερη συνέντευξη στον Α.Κωβαίο και το *Βήμα της Κυριακής* γίνεται λόγος για την διάσταση απόψεων ανάμεσα σε στελέχη του κόμματος σχετικά με το θέμα του νομίσματος και κατά πόσο μπορούν αυτές να συνδυαστούν, με τον Λαφαζάνη να απαντά στον ίδιο τόνο περί δικαίωμα στην διαμόρφωση προσωπικής άποψης αλλά και σεβασμό στην πλειοψηφία ³³.

Μέσα στο 2013 με αλληπάλληλες συνεντεύξεις αποκρυσταλλώνονται οι δυο βασικοί άξονες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η αρχή γίνεται με αυτή που παραχώρησε στον Νίκο Παπαδημητρίου και την *Αυγή* τον Μάρτιο. Κάνει λόγο για ανάγκη επανεξέτασης της θέσης του ΣΥΡΙΖΑ για την ευρωζώνη η οποία θεωρεί πως “δεν μεταρρυθμίζεται, αλλά μόνο ανατρέπεται” όπως και η ΕΕ. Παράλληλα, ξεκαθαρίζει πως το κόμμα πρέπει να επιδιώξει συμπαράταξη με την Αριστερά και όχι την Κεντροαριστερά και παλιά στελέχη του ΠΑΣΟΚ³⁴. Τον Ιούλιο του 2013 εν όψει του συνεδρίου, ο βουλευτής δήλωσε πως η Ελλάδα ζει υπό την “δικτατορία του ευρώ” που έχει επιβληθεί από τις γερμανικές δυνάμεις, ενώ θεωρεί απαράδεκτο να μην έχει ανοίξει συζήτηση περί νομίσματος “και όποιος τολμά να πει μια κουβέντα να αντιμετωπίζεται ως ευρωσκεπτικιστής και αντιευρωπαϊκός, λες και η ΕΕ είναι μόνο η ΟΝΕ του Μάαστριχτ”. Ακόμα τόνισε την ανάγκη για διαγραφή όλου του χρέους μέσα από την στάση πληρωμών (*Καθημερινή*, 12 Ιουλίου 2013).

Η επίσκεψη του Α.Τσίπρα στο Τέξας και η διαβεβαίωση του για την παραμονή της χώρας στο ευρώ πυροδότησε αντιδράσεις μέσα στην Αριστερή Πλατφόρμα με τον Άκη Μπαδογιάννη που πρόσκειται στον Λαφαζάνη να σχολιάζει

“Ας μην έχουμε αυταπάτες. Η ακύρωση των μνημονίων και των εφαρμοστικών τους νόμων δεν μπορεί να γίνει με διαπραγμάτευση με ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ. Θα είναι αποτέλεσμα μονομερούς, όπως λέγεται, ενέργειας.”

Στην συνέχεια τονίζει την ανάγκη να ανακτηθεί το εθνικό νόμισμα για να ορθοποδήσει η χώρα, ενώ για την ηγεσία του κόμματος αναφέρει πως όσο “ξορκίζει” τα σενάρια εξόδου από το ευρώ, τόσο χειρότερες εξελίξεις θα συντελούνται (*Τα Νέα*, 6 Νοεμβρίου 2013). Λίγες μέρες αργότερα, σε ραδιοφωνική του συνέντευξη ο Λαφαζάνης μίλησε με ηπιότερο τόνο για τις δηλώσεις Τσίπρα στο Τέξας σε μια προσπάθεια να “αμβλύνει τις εντυπώσεις” περί

³² Στον διαδικτυακό τόπο aristeriparemvasi.wordpress.com, διαθέσιμο στο

<http://aristeriparemvasi.wordpress.com/2012/11/24/%CF%80-%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84/>

³³ Στον διαδικτυακό τόπο aristeriparemvasi.wordpress.com, διαθέσιμο στο

<http://aristeriparemvasi.wordpress.com/2012/11/04/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84-%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80-%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%89%CF%82-%CF%84%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9/>

³⁴ Στο διαδικτυακό τόπο [iskra](http://www.iskra.gr), διαθέσιμο στο

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=11428:sinenteuxi-lafazan-haygi&catid=85:synenteuxseis&Itemid=267

εσωτερικού ρήγματος στο κόμμα. Δήλωσε πως ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ δεν είπε τίποτα διαφορετικό από τις πλειοψηφικές θέσεις που έχουν αποφασιστεί συλλογικά και είναι γνωστό πως η πλειοψηφία μέσα στο κόμμα δεν επιθυμεί την έξοδο από την ευρωζώνη, ωστόσο διαχώρισε τον εαυτό του από αυτή (*Τα Νέα*, 11 Νοεμβρίου 2013). Μέσα στον Δεκέμβριο όμως ο βουλευτής σκληραίνει την στάση του απέναντι στην ηγεσία και τον τρόπο που ο Τσίπρας τοποθετήθηκε για το θέμα της ευρωζώνης στο Τέξας, με αποτέλεσμα να καταθέσει κείμενο θέσεων στο πλαίσιο της Κεντρικής Επιτροπής εκφράζοντας ξεκάθαρα την ευρωσκεπτικτική του στάση. Στην τοποθέτηση του στην Κεντρική Επιτροπή ανέφερε χαρακτηριστικά “Εδώ το σύμπαν διαλύεται, η Ευρώπη βυθίζεται στη φτώχεια κι εμείς είμαστε κολλημένοι με το δόγμα του ευρωπαϊσμού;” Επιπλέον, ανέφερε πως δεν μπορεί να γίνει καμία διαπραγμάτευση, αν δεν υπάρξει πρόταση για έξοδο από το ευρώ, ένα σενάριο που “δεν συνιστά καθόλου μια καταστροφική επιλογή, όπως σκόπιμα προπαγανδίζουν οι κυρίαρχοι κύκλοι” (*Το Βήμα*, 9 Δεκέμβρη 2013). Η τοποθέτηση του αυτή βαθιάει το χάσμα ανάμεσα στην πλειοψηφική τάση και την Αριστερή Πλατφόρμα, με τον Λαφαζάνη να αφήνει αιχμές: «Αν ήταν δυνατόν, κάποιος θα είχε απαγορεύσει τη συζήτηση για το ενδεχόμενο εξόδου από την ΟΝΕ και την ΕΕ και στον ΣΥΡΙΖΑ», την στιγμή που οι πρόσφατες δηλώσεις Τσίπρα σκοπό έχουν να παρουσιάσουν τον ΣΥΡΙΖΑ σαν μια σοβαρή πολιτική δύναμη που “διαθέτει πειστικό και ρεαλιστικό κυβερνητικό πρόγραμμα” (Τσούτσιας, *Έθνος*, 9 Δεκέμβρη 2013).

Μέσα στο Φλεβάρη όμως δημιουργείται πάλι μια έντονη αντιπαράθεση μεταξύ των οικονομολόγων του ΣΥΡΙΖΑ, Γ.Σταθάκη και Γ.Μηλιό και τον Λαφαζάνη. Στις δηλώσεις των δύο πρώτων περί απεχθούς χρέος που φτάνει μόνο στο 5% αλλά και για δυνατότητα επίτευξης ισοσκελισμένων προϋπολογισμών, ο Λαφαζάνης απαντά χαρακτηρίζοντάς τις “αυθαίρετες εκτιμήσεις”, “ατελέσφορες και βαθιά λαθεμένες δεσμεύσεις” επιμένοντας στην άποψή του περί συνολικής διαγραφής του χρέους (*Πρώτο Θέμα*, 2 Φεβρουαρίου, 2014). Στην καρδιά του προβλήματος αυτών των αντικρουόμενων απόψεων είναι η οικονομική πολιτική που θα ασκήσει το κόμμα και η θέση της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Σύμφωνα με τον Γ.Καρελιά υπάρχει μια πλειοψηφία γύρω από τον Τσίπρα που εκφράζει την “πραγματιστική άποψη” και αποτελείται από τους Μηλιό, Δραγασάκη και Σταθάκη που αντιτάσσονται στους Λαφαζάνη και Τόλιο των οποίων οι απόψεις προσιδιάζουν σε αυτές των ΚΚΕ, ΑΝΤΑΡΣΥΑ και Σχέδιο Β. Ως προς τον συσχετισμό με το ΠΑΣΟΚ, ο δημοσιογράφος αντιπαραβάλλει την “εκκαθάριση” των εξτρεμιστικών απόψεων από τον Παπανδρέου κατά την πορεία προς την εξουσία τα οποία ωστόσο αποδείχτηκαν ανίσχυρα, κάτι που δεν φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ. (Καρελιάς, 3 Φεβρουαρίου 2014, protagon.gr).

Σε συνέντευξή του στον ραδιοφωνικό σταθμό «Στο Κόκκινο», ο βουλευτής αναφέρθηκε εκτενώς σε όσα έχουν ειπωθεί περί ρήγματος και χάσματος στο εσωτερικό του κόμματος. Τα χαρακτήρισε “αστεία πράγματα”, εξαίροντας την δημοκρατία, την ελευθερία του λόγου και την μη μονολιθικότητα που διαπνέει το κόμμα. Και εδώ βέβαια δεν θα μπορούσε να μην τονίσει πως πάντα υπερασπίζεται τις πλειοψηφικές αποφάσεις του κόμματος³⁵. Το υποκεφάλαιο του Π. Λαφαζάνη κλείνει με την παρουσία του σε τηλεοπτικό σταθμό όπου παρά τις επίμονες πιέσεις των υπολοίπων πολιτικών στην εκπομπή δεν εξέφρασε την προσωπική του άποψη, παρά τόνισε πως ο καθένας έχει το δικαίωμα να διαμορφώνει δική

³⁵ Στον διαδικτυακό τόπο iskra.gr διαθέσιμο στο

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=16022:lafazanis-ke-syriza-dimokratiki-syzhthsh&catid=83:aristera&Itemid=200

του θέσης αλλά όλοι σέβονται τις πλειοψηφικές αποφάσεις επαναλαμβάνοντας με σθένος την άποψη πως ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει σαν επιλογή την έξοδο από την ευρωζώνη αλλά ταυτόχρονα θα εφαρμόσει το αντιμνημονιακό πρόγραμμά του³⁶. Με το υποκεφάλαιο αυτό, ολοκληρώνεται η παρουσίαση της ευρωπαϊκής πολιτικής του ΣΥΡΙΖΑ και συμπληρώνονται οι πλευρές του τριγώνου· ένα άτυπο σχήμα που συνδέει και τους τρεις βουλευτές του κόμματος.

3.5. Η Διακήρυξη για τις ευρωεκλογές του 2014³⁷

Απαραίτητο κρίθηκε να γίνει μια μικρή ξέχωρη αναφορά την διακήρυξη του κόμματος για τις ευρωεκλογές. Σύμφωνα με τις Βέρνυ και Μιχαλάκη, οι εκλογικές διακηρύξεις «προσφέρουν την πιο επίσημη έκφραση των απόψεων του κόμματος» και προβάλλουν την εικόνα που αυτό θέλει να παρουσιάσει «για το ίδιο και για το προγραμμά του» καθιστώντας έτσι ιδιαιτέρως σημαντικά τα στοιχεία που επιλέγει να περιλάβει η διακήρυξη αλλά και τα στοιχεία που ηθελημένα έμειναν απέξω (Verney με Michalaki, 2014, σ.135, 140) Η σημασία αυτών των ευρωεκλογών, στις οποίες ο ΣΥΡΙΖΑ έδωσε δημοψηφισματικό χαρακτήρα (Έθνος, 22 Μαΐου 2014) καθιστά ακόμα πιο σπουδαία την ανάγνωση και εξαγωγή συμπερασμάτων από το επίσημο κείμενο της Διακήρυξης το οποίο ψηφίζεται από την Κεντρική Γραμματεία (Verney με Michalaki, 2014, σ.136). Η Διακήρυξη δόθηκε στην δημοσιότητα στις 25 Απριλίου 2014, είναι 9 σελίδες και έχει τίτλο “Για την Ανατροπή στην Ελλάδα, για την θεμελίωση της άλλης Ευρώπης”. Χρησιμοποιείται μια ζωντανή γλώσσα με προστακτικές και θαυμαστικά (“Φύγετε!”, “Φτάνει πιά!”, “δεν πάει άλλο!”), ενώ ο τρόπος απεύθυνσης θυμίζει την τρόπο ομιλίας του Α.Παπανδρέου με έντονη αναφορά στο ευρωπαϊκό στοιχείο ωστόσο (“Λαοί της Ευρώπης ενωθείτε!”, “Ελληνικέ λάε!”).

Στο κείμενο το κυρίαρχο δίπολο είναι η Ευρώπη “του νεοφιλελευθερισμού και της λιτότητας, της Μέρκελ, της γερμανικής επικυριαρχίας”, η Ευρώπη όπως είναι σήμερα δηλαδή σύμφωνα με το κόμμα και από την άλλη στέκεται η επιθυμητή και επιδιωκόμενη Ευρώπη “της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας, της ειρήνης, του σοσιαλισμού”. Το θέμα του νομίσματος και της ευρωζώνης είναι ζωτικής σημασίας για τον προσανατολισμό που θέλει να δώσει το κόμμα στις Ευρωεκλογές και εξετάζεται εκτενώς μέσα στην εργασία. Η διακήρυξη επαναλαμβάνει μια έκφραση που έχει ειπωθεί αρκετές φορές από μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του κόμματος αλλά και τον Πρόεδρό του: η επιλογή της Ελλάδας ως πειραματόζωου “για την εφαρμογή της πλέον ακραίας αντιλαϊκής πολιτικής”. Παράλληλα, καταφέρεται κατά της ευρωζώνης και της δομής της ΕΕ ως μορφώματα που χαρακτηρίζονται από υπερσυντηρητισμό και μια “συνταγματικά κατοχυρωμένη ακραία νεοφιλελεύθερη” πολιτική. Διατείνεται πως στόχος του ΣΥΡΙΖΑ είναι να ακυρώσει όλα τα εθνικά και ευρωπαϊκά μνημόνια, και όλες τις Συνθήκες και τους κανονισμούς από “το Μάαστριχτ μέχρι το Δημοσιονομικό Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης”. Το πιο ενδιαφέρον χωρίο μέσα στο κείμενο που είναι σε απόλυτη συνάφεια με το αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι αυτό που έχει να κάνει με το ευρώ. Τονίζεται πως ο ΣΥΡΙΖΑ ως κυβέρνηση “δεν θα υποκύψει σε εκβιασμούς του ευρωπαϊκού κατεστημένου και της Τρόικας” και πως θα αγωνιστεί να βρει

³⁶ «Λαφαζάνης: Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει επιλογή να φύγει από την ευρωζώνη» (2014) 30 Απριλίου, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=428320>

³⁷ Όλο το κείμενο βασίζεται στην Διακήρυξη του ΣΥΡΙΖΑ για τις Ευρωεκλογές 2014, 25 Απριλίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.syriza.gr/article/DIAKHRYKSH-GIA-TIS-EYRWKLOGES-2014.html#.U5rKenJ_uxA

διέξοδο “μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο” χωρίς όμως να “αποδεχθεί εκβιασμούς και μνημόνια” και παραθέτω την συνέχεια:

“Εμείς θέλουμε να σώσουμε τη χώρα μέσα στο ΕΥΡΩ και όχι, με πρόσχημα τη σωτηρία του ΕΥΡΩ, να οδηγήσουμε, να οδηγήσουμε τη χώρα σε καταστροφή. Όπως συμπυκνώνει το σύνθημα: “καμιά θυσία για το ευρώ”, απόλυτη προτεραιότητα για τον ΣΥΡΙΖΑ είναι η αποτροπή της ανθρωπιστικής καταστροφής και η ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών”

Τέλος, το χωρίο αυτό καταλήγει στην δέσμευση πως “ενδεχόμενες απειλές και εκβιασμοί” από την πλευρά των δανειστών θα αντιμετωπιστούν “με όλα τα δυνατά όπλα” αφού το κόμμα είναι ικανό και έτοιμο να αντιμετωπίσει “οποιαδήποτε εξέλιξη” έχοντας στο πλευρό του το λαό.

4. Ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ το παράδειγμα του ΠΑΣΟΚ;

Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί η αντιπαραβολή των ευρημάτων που έχουν προκύψει μέχρι τώρα ώστε να απαντήσουμε στο ερώτημα αν υπάρχει και μέχρι ποιο βαθμό κοινή πορεία ανάμεσα στα δύο κόμματα.

Ξεκινώντας, είναι απαραίτητες κάποιες παρατηρήσεις ως προς την ευρωπαϊκή πολιτική των βουλευτών Λαφαζάνη και Δραγασάκη που εκτέθηκαν παραπάνω. Ο Π.Λαφαζάνης, άτυπος «ηγέτης» της Αριστερής Πλατφόρμας/Ρεύματος μέσα στο κόμμα, σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου παραμένει σταθερός και συνεπής στις απόψεις του περί εκπόνησης εναλλακτικού σχεδίου για έξοδο από την ευρωζώνη “σε περίπτωση που μια κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ εκβιαστεί από το ευρωπαϊκό κατεστημένο και δεν μπορέσει να εφαρμόσει το προοδευτικό πρόγραμμά της” (Θεοδωρόπουλος, 16 Απριλίου 2014, [unfollow.gr](#)). Αλλά παράλληλα δεν χάνει ευκαιρία να τονίζει πως πρόκειται για μια προσωπική του άποψη που δεν ασπάζεται το κόμμα και πως ο ίδιος πάντα σέβεται τις πλειοψηφικές αποφάσεις. Αν μπορούσαμε να σχολιάσουμε κάτι παραπάνω είναι η αποφυγή του να επαναλάβει αυτές τις απόψεις όσο πλησίαζαν οι ευρωεκλογές του Μαΐου και να αρκείται στην αναπαραγωγή των κεντρικών κατευθύνσεων του κόμματος. Ο Γ.Δραγασάκης, από την άλλη πλευρά, όπως σχολιάζουν και πηγές που παρατέθηκαν, ανήκει στην «πραγματιστική» πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ (Καρελιάς, 3 Φεβρουαρίου 2014, [protagon.gr](#)) και θεωρείται ένας πολύπειρος πολιτικός που ξέρει να συνθέτει τις διαφορετικές απόψεις μέσα στο κόμμα (Μητσοπούλου, 28 Μαρτίου 2014, *Το Ποντίκι*). Η πολιτική του χαρακτηρίζεται από ευελιξία και μεγάλη δυνατότητα να ελίσσεται ανάμεσα στην πολιτική της Αριστερής Πλατφόρμας και στο υπόλοιπο κόμμα. Δεν έλειψαν κάποια «ευρωσκεπτικιστικά» ξεσπάσματα όπως οι ομιλίες του στο Levy Economics Institute το Νοέμβριο του 2013 και σε εκδήλωση των Ιδρυμάτων Rosa Luxemburg και Νίκος Πουλαντζάς τον Μάρτιο του 2014 (σ.29) ως παραφωνίες ανάμεσα σε πολυάριθμες «φιλοευρωπαϊκές» τοποθετήσεις οι οποίες αποτελούν την πλειοψηφία των πηγών που πλαισίωσαν την ευρωπαϊκή πολιτική του Γ.Δραγασάκη. Οι ακροβασίες αυτές του Δραγασάκη δεν ήταν ούτε αψυχολόγητες ούτε αυθόρμητες, η εμπειρία του μας επιτρέπει να αξιολογήσουμε τέτοιες κινήσεις -ασύμβατες με την ευρωπαϊκή πολιτική του που προηγήθηκε αλλά και ακολούθησε αυτών- σαν μηνύματα που ήθελε να στείλει σε συγκεκριμένο ακροατήριο και αποδέκτες.

Η ευρωπαϊκή πολιτική του αρχηγού του κόμματος, Α.Τσίπρα δεν χαρακτηρίζεται ούτε

αυτή από συνέπεια και σταθερότητα. Στις εκλογές του Ιουνίου 2012 παρατηρείται μια μετατόπιση σε πιο φιλοευρωπαϊκές θέσεις από τις εκλογές του Μαΐου 2012 (και πολύ πιο φιλοευρωπαϊκές σε σχέση με όσες εκφράζοντας ως προς το Μνημόνιο και τη Δανειακή Σύμβαση πριν και από τις εκλογές του Μαΐου) θέλοντας να «ξορκίσει» τον ριζοσπαστισμό του ΣΥΡΙΖΑ και να παρουσιάσει την εικόνα μιας σοβαρής και ικανής να κυβερνήσει πολιτικής δύναμης. Μέσα σε αυτά τα δύο χρόνια, είναι πολλές οι προτάσεις και οι εναλλακτικές που έχει εκφράσει ο Τσίπρας : ακύρωση του Μνημονίου και των δανειακών συμβάσεων, «θα κρατήσω την Ελλάδα στην ευρωζώνη», «το ευρώ δεν είναι φετίχ», «ας σταματήσει η κινδυνολογία για το ευρώ», επαναδιαπραγμάτευση και συναινετική αναθεώρηση της δανειακής σύμβασης (2012), «ο ΣΥΡΙΖΑ θα κρατήσει την Ελλάδα στην ευρωζώνη», «το εθνικό μας νόμισμα είναι το ευρώ», «αν εξωθηθώ σε μονομερή ενέργεια, δεν θα διστάσω», πιθανότητα δημοψηφίσματος για τους όρους της συμφωνία με την Τρόικα και όχι για το ευρώ (τέθηκε από τον Ν.Παπά-διευθυντή του πολιτικού γραφείου του Τσίπρα) «η Ελλάδα δεν θα εξέλθει εθελοντικά από την ευρωζώνη», (2013), «θα προβούμε σε μονομερείς ενέργειες, αν αναγκαστούμε», αποδοχή του όρου «εποικοδομητικός ευρωσκεπτικιστής», «καμία θυσία για το ευρώ» (στην διακήρυξη για τις ευρωεκλογές), «το ευρώ δεν είναι το παν», «δεν στηρίζουμε κανέναν ευρωσκεπτικισμό»(2014). Η ονομαστική παράθεση των κυριότερων αυτών θέσεων που έχουν εκφραστεί από τον Τσίπρα δεν δίνουν την αίσθηση μιας συνεπούς και σταθερής ευρωπαϊκής πολιτικής παρά μιας πολιτικής που διακρίνεται από παλινδρομήσεις καιπισωγυρίσματα με την στάση να σκληραίνει «ευρωσκεπτικιστικά» όσο πλησιάζουν οι ευρωεκλογές (κάτι που αποτυπώθηκε μέχρι ενός σημείου και στην διακήρυξη) και να χαλαρώνει μετά από αυτές.

Σε σύγκριση με τον αρχηγό του ΠΑΣΟΚ, Α.Παπανδρέου παρατηρούμε ομοιότητες αλλά περισσότερες διαφορές. Ο Τσίπρας δεν έχει τον έλεγχο του κόμματος όπως συνέβη με τον Παπανδρέου· εξού και η ύπαρξη τριών ευρωπαϊκών πολιτικών από το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, όπως επεξηγήθηκε και στην εισαγωγή. Ο Παπανδρέου ήταν αυτός που διαμόρφωνε, κατηύθυνε και εξέφραζε την ευρωπαϊκή πολιτική, χωρίς αντίλογο (που και αν κάποτε υπήρξε, καταπνίγηκε).

Μια ομοιότητα των δύο αρχηγών ήταν η χρησιμοποίηση διαφορετικής πολιτικής γλώσσας ανάλογα με το ακροατήριο στο οποίο απευθύνονταν, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την ομιλία του Παπανδρέου στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων του Λονδίνου τον Νοέμβριο του 1980 και τις ομιλίες του Τσίπρα στο Ινστιτούτο Brookings και στο Πανεπιστήμιο του Τέξας το 2013. Η γλώσσα που χρησιμοποίησαν και οι δύο στο εξωτερικό της χώρας διακρίνεται από διαλλακτικότητα και μετριοπάθεια που δεν παρατηρείται στις τοποθετήσεις στο εσωτερικό της χώρας.

Στο ερώτημα κατά πόσο ακολούθησαν κοινή πορεία τα δύο κόμματα, η απάντηση είναι μέχρι ενός σημείου. Το ΠΑΣΟΚ ήταν ένα σκληρά ευρωσκεπτικιστικό κόμμα που η τριβή του με την εξουσία ως αξιωματική αντιπολίτευση και το κοντινότατο ενδεχόμενο ανάληψης της εξουσίας, το ανάγκασε να εγκαταλείψει σταδιακά τον σκληρό ευρωσκεπτικισμό του. Για τον ΣΥΡΙΖΑ, που είχε διαφορετική αφετηρία (φιλοευρωπαϊκός προσανατολισμός, ήπιος ευρωσκεπτικισμός) δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για στροφή με την έννοια που δώσαμε σε αυτή το ΠΑΣΟΚ. Σαφώς και ο ΣΥΡΙΖΑ “νέρωσε” τον ευρωσκεπτικισμό του κατά διαστήματα αλλά ήταν μια διαδικασία ασυνεχής, με τον Τσίπρα να εκθέτει ακόμα και μέσα στην ίδια εβδομάδα αντικρουόμενες απόψεις. Η ευρωπαϊκή πολιτική του ΠΑΣΟΚ μεταβλήθηκε σταδιακά και ομαλά, αν θέλουμε να την σχηματοποιήσουμε, θα χρησιμοποιούσαμε μια

οριζόντια γραμμή που ξεκινά το 1977 από μια τραχιά αφετηρία και λειάνει σε μεγάλο βαθμό μέχρι το 1981 ενόψει των εκλογών και της Αλλαγής που έφεραν τη νίκη. Η αλλαγή αυτή υπήρξε εντυπωσιακή και καθολική αλλά και με διάρκεια καθώς συνεχίστηκε και μετά την περίοδο που εξετάζει η εργασία. Αντίστοιχα, ο ΣΥΡΙΖΑ ξεκινά από μια λιγότερο τραχιά αφετηρία, λειάνει στην πορεία αλλά διατηρεί μέχρι τις ευρωεκλογές του 2014 και τα δύο χαρακτηριστικά, και τον ευρωσκεπτικισμό και τον φιλοευρωπαϊσμό, τότε κυριαρχώντας το ένα και τότε το άλλο, με το σχήμα για το κόμμα να είναι μια διακεκομμένη γραμμή με ασυνέχειες και κενά.

Συμπεράσματα

Η υπόθεση εργασίας Οι περιπτώσεις του ΠΑΣΟΚ (1977-1981) και του ΣΥΡΙΖΑ (2012-2014) επιβεβαιώνουν την θέση των Taggart και Szczerbiak σύμφωνα με την οποία ευρωσκεπτικιστικά κόμματα που διεκδικούν θέση στην εξουσία ή βρεθούν σε αυτή, τείνουν να εγκαταλείπουν σταδιακά την ευρωσκεπτικιστική στάση τους επιβεβαιώνεται κατά το ήμισυ στην ελληνική περίπτωση. Το ΠΑΣΟΚ πράγματι μετέβαλε τον σκληρό ευρωσκεπτικισμό του, δίνοντας του ηπιότερη μορφή όντας αξιωματική αντιπολίτευση. Όπως ειπώθηκε και στο κεφάλαιο της θεωρίας, το ΠΑΣΟΚ όντας ένα κόμμα που θέλει να καταλάβει την εξουσία (είναι περισσότερο office-seeking παρά goal/policy seeking) προβαίνει σε αναπροσαρμογές και αναθεωρήσεις προκειμένου να προετοιμάσει το έδαφος για την νέα θέση που θα ακολουθήσει, με τον Παπανδρέου να το παραδέχεται σε συνέντευξη του τον Απρίλιο του 1981, λίγους μήνες πριν τις εκλογές (σ.14-15).

Ο ΣΥΡΙΖΑ από την άλλη πλευρά, παρότι βρίσκεται και αυτός στη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, δεν επιβεβαιώνει πλήρως την υπόθεση εργασίας που επιλέχθηκε και τη θέση των Taggart και Szczerbiak, καθώς έχει επιδοθεί σε ακροβασίες ανάμεσα σε φιλοευρωπαϊκές και ευρωσκεπτικιστικές θέσεις, μην μπορώντας να εξάγουμε ένα ξεκάθαρο συμπέρασμα αντίστοιχο με το ΠΑΣΟΚ. Το κόμμα προέβη μεν σε πιο μετριοπαθείς θέσεις απέναντι στην ευρωπαϊκή ενοποίηση αλλά είναι μια τοποθέτηση που δεν παγιώθηκε και έκτοτε εκφράστηκαν αντικρουόμενες θέσεις ως προς την ευρωζώνη.

Επίλογος

Με όσα ευρήματα παρατέθηκαν για το κόμμα, είναι δύσκολο να κάνουμε κάποια πρόβλεψη για την μελλοντική ευρωπαϊκή πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ. Θα μπορούσαν όμως να γίνουν κάποια σχόλια για μια πιθανή νίκη του ΣΥΡΙΖΑ στις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο σύμφωνα με τον Μοσχονά θα φέρει το κόμμα σε δύσκολη θέση λόγω των εσωκομματικών διαφωνιών που το χαρακτηρίζουν. Με το Αριστερό Ρεύμα να εμμένει στις σκληρές ευρωσκεπτικιστικές θέσεις του, «κινδυνεύει» η συνοχή και η στρατηγική δυνατότητα του κόμματος να ελίσσεται σε μια διακυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ ο Τσίπρας θα είναι δύσκολο «να επιτύχει μια αξιοπρεπή συμφωνία με τους πιστωτές της Ελλάδας στην ΕΕ». Ακόμα σημαντικότερη θα είναι η ενδοσκόπηση που θα αναγκαστεί να κάνει ο ΣΥΡΙΖΑ από τη θέση της κυβέρνησης τόσο για τις «εσωτερικές αντιφάσεις» του όσο και για το τι θα σηματοδοτήσει η εξέλιξη αυτή συνολικά για την ευρωπαϊκή αριστερά (Moschonas, *Dissent*, 2013, σ.36-37). Θα συνεχιστεί ως έχει η ευρωπαϊκή πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ ή θα κυριαρχήσει η μετριοπάθεια όσο το κόμμα θα πλησιάζει τις εκλογές ξεχνώντας οριστικά τον

ευρωσκεπτικισμό του; Είναι λοιπόν άξιος μελέτης ο τρόπος με τον οποίο ο Τσίπρας και οι βουλευτές θα χειριστούν αυτόν τον εναπομείναντα χρόνο που τους φέρνει όλο και περισσότερο κοντά στην εξουσία και στους εκπροσώπους του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, του πιθανούς μελλοντικούς επίσημους συνομιλητές τους.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

Πρακτικά της Βουλής, 14 Ιανουαρίου 1977

Πρακτικά της Βουλής, 22 Σεπτεμβρίου 1976

Δευτερογενείς πηγές

Ελληνικές

«Ανοίγουμε μια νέα σελίδα» είπε ο Αλ. Τσίπρας στο συνέδριο του ΣΥΝ» (2013) Ιούλιος, διαθέσιμο στο <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1231256820> [πρόσβαση στις 27/5/2014]

“Αποχώρησε από το Συνέδριο του ΣΥΝ η ανανεωτική πτέρυγα” (2010) Ιούνιος, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.elarticle&id=169890> [πρόσβαση στις 28/5/2014]

Απόφαση της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου για το Μάαστριχτ, 18 Ιουλίου 1992, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=12275> [πρόσβαση στις 20/7/2014]

Αυγερινός Π. (2013) *Η Αλλαγή έγινε νωρίς*, εκδ. ΠΟΛΙΣ

Βέρνυ Σ. (1989) «Τα πολιτικά κόμματα και η ένταξη στην ΕΟΚ, 1974-1979: ένα ξένο μάτι», *Σύγχρονα θέματα*, τεύχος 38, σελ. 61-66

Βέρνυ, Σ. (2006) «Η ευρωπαϊκή εξέλιξη του Ανδρέα Παπανδρέου» στο Β. Παπαγιωτόπουλο (επιμέλ.) *Ο Ανδρέας Παπανδρέου και η Εποχή του (Τα Νέα/Ελληνικά Γράμματα)*

Βέρνυ Σ. (Μάρτιος-Ιούνιος 2013) Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Παραδόσεις μαθήματος στο ΠΜΣ Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ

Βούλγαρης Γ. (2013) *Η μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009*, εκδ. ΠΟΛΙΣ

“Γιάννης Δραγασάκης: Δραχμή σημαίνει άγρια λιτότητα με άλλα μέσα” (2012) 15 Δεκεμβρίου,

διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/ellada/gdragasakis-draxmi-simainei-agria-litotita-me-alla-mesa> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος, 3 Σεπτεμβρίου 1974

Διακήρυξη για τις Ευρωεκλογές 2014, ΣΥΡΙΖΑ, διαθέσιμο στο <http://www.syriza.gr/article/DIAKHRYKSH-GIA-TIS-EYRWEKLOGES-2014.html#.U5rKenJ uxA> [πρόσβαση στις 27/5/2014]

Ελευθεροτυπία, (2013) «Δραγασάκης: Ταμπού η συζήτηση για ένα εναλλακτικό σχέδιο» 10 Δεκεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=397486> [πρόσβαση στις 13/7/2014]

Εκλογικό Πρόγραμμα ΣΥΡΙΖΑ-EKM - Εκλογές 6ης Μαΐου 2012, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=26945> [πρόσβαση στις 3/6/2014]

Έθνος (2014) “Τσίπρας: Ιστορικό δημοψήφισμα οι ευρωεκλογές” 22 Μαΐου, διαθέσιμο στο <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=64011554> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Ελευθεροτυπία (2013) «Ολόκληρη η ομιλία Τσίπρα στο Πανεπιστήμιο του Τέξας», 5 Μαΐου, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396523> [πρόσβαση στις 22/7/2014]

Ελευθεροτυπία (2014) «Τσίπρας: Μόνο αν μας αναγκάσουν μονομερείς ενέργειες για το χρέος», 24 Ιανουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=411609> [πρόσβαση στις 22/7/2014]

Ελευθεροτυπία (1980) «Απ’ την Ελλάδα μάχη κατά της Δεξιάς» 22 Αυγούστου

Ελευθεροτυπία (1980) «Ανδρέας: 3 διαστάσεις στην εξωτερική πολιτική» 29 Νοεμβρίου

Εξόρμηση (1979) «Ανδρέας: ο λαός έχει τον τελευταίο λόγο» 1 Ιουλίου

Θεοδωρόπουλος Π. (2014) «ΣΥΡΙΖΑ: με “αριστερό” φλας στην αγκαλιά της Τρόικας», 16 Απριλίου, διαθέσιμο στο <http://unfollow.com.gr/web-only/12513-troisir/> [πρόσβαση στις 14/7/2014]

Καθημερινή (2013) “Π.Λαφαζάνης : Κυβέρνηση ανδρείκελων στην υπηρεσία των δανειστών”, 12 Ιουλίου, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/46508/article/epikairothta/politikh/p-lafazanhs-kyvernshsh-andreikelwn-sthn-yphresia-twn-daneistwn> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Καθημερινή (2012) “Τσίπρας: «Το ευρώ δεν είναι φετίχ»” 14 Ιουνίου, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/460025/article/epikairothta/politikh/tsipras-to-eyrw-den-einai>

fetix [πρόσβαση στις 13/7/2014]

Καθημερινή (2013) «Τσίπρας: Εθνικό μας νόμισμα είναι το ευρώ» 25 Ιανουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/26413/article/epikairothta/politikh/tsipras-e8niko-mas-nomisma-einai-to-eyrw> [πρόσβαση στις 15/7/2014]

Καθημερινή (1978) «Πρόκειται για συμβιβασμό λέει η αντιπολίτευση» 22 Δεκεμβρίου

Καραλής Σπύρος και Καλλωνιάτης Κ. (2013) «Διαγραφή χρέους με άλλη σύμβαση, ο μόνος δρόμος» 8 Σεπτεμβρίου, *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=384622> [πρόσβαση στις 20/7/2014]

Καραλής Σ. (2014) «Ιστορική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ», 26 Μαΐου, *Ελευθεροτυπία*, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=issue.el.home&date=26/05/2014&id=432410> [πρόσβαση στις 27/7/2014]

Καρελιάς Γ. (2014) «Ανδρέας 1970, Τσίπρας 2014» 9 Ιανουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=30773> [πρόσβαση στις 20/7/2014]

Καρελιάς Γ. (2014) «Η σύγκρουση στον ΣΥΡΙΖΑ» 3 Φεβρουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.politiki&id=31431> [πρόσβαση στις 15/7/2014]

Καρανάσης Χ. (1976)(επιμέλεια) *Η Ελλάδα στους Έλληνες*, Προεκλογικός Λόγος Ανδρέα Παπανδρέου στο Σύνταγμα, 14.11.1974, εκδ. Καρανάση

Κωβαίος Α. (2014) «Αλ.Τσίπρας: Δεν στηρίζουμε κανέναν ευρωσκεπτικισμό», 5 Μαΐου, *Το Βήμα*, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=593090> [πρόσβαση στις 22/7/2014]

Κωβαίος Α. (2013) «Από την ουτοπία στον... ρεαλισμό», *Το Βήμα*, 4 Αυγούστου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=487822> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Κωβαίος Α. (2014) «ΣΥΡΙΖΑ: “Πάγωσε” η Αριστερή Πλατφόρμα από τις δηλώσεις Δραγασάκη», *Το Βήμα*, 27 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=580759> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Κωβαίος Α. (2013) «Κρατάμε μικρό καλάθι και είμαστε έτοιμοι για ρήξεις» *Το Βήμα*, 4 Νοεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=537789> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Κωβαίος Α. (2014) «Γ.Δραγασάκης: “Δημοψήφισμα σε περίπτωση ρήξης με την Ευρώπη» *Το Βήμα*, 20 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=579038> [πρόσβαση στις 13/7/2014]

Κωβαίος Α. (2012) «Ευρωπαϊκό άνοιγμα Τσίπρα σε συνάντηση με πρεσβευτές της ΕΕ», 27

Νοεμβρίου 2012, *Το Βήμα*, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=485927> [πρόσβαση στις 19/7/2014]

Κωβαίος Α. (2013) «Το αμερικάνικο όνειρο του Αλέξη Τσίπρα», 22 Ιανουαρίου, *Το Βήμα*, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=494389> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

«Λαφαζάνης: Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει επιλογή να φύγει από την ευρωζώνη» (2014) 30 Απριλίου διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=428320> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Λούλης Γ. (2007) *Πολιτική κυριαρχία, Πως κερδίζεται, Πως χάνεται*, εκδ. Λιβάνη

Λιναρδάτος Σ. (1978) «Συνομιλία με τον Ανδρέα Παπανδρέου για τις συζητήσεις του με τον Τίτο και τη συνάντηση Καραμανλή-Ετζεβίτ», *Το Βήμα*, 26 Φεβρουαρίου

Μακρυγιάννης Γ. (2014) «Είναι δημοψήφισμα , αύριο φεύγουν» 25 Μαΐου, *Πρώτο Θέμα*

Μανδραβέλης Π. (2013) «Το μάθημα από τον Ανδρέα», 29 Δεκεμβρίου, *Καθημερινή*, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/738282/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/to-ma8hma-apo-ton-andrea> [πρόσβαση στις 19/7/2014]

Μητσοπούλου Μ. (2014) «Τι είπε και τι δεν είπε ο Δραγασάκης στους Γερμανούς βουλευτές» *Το Ποντίκι*, 28 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.topontiki.gr/article/70878/Ti-eipe-kai-ti-den-eipe-o-Dragasakis-stous-Germanous-bouleutes> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Μπαλάφας Γ. (2012) «20 χρόνια χρειάστηκαν - Το χρονικό του εγχειρήματος του Συνασπισμού» Νήσος

Μπίτσικα Π. (2010) «Η Βαβέλ της Αριστεράς», *Το Βήμα*, 20 Ιουνίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=0338701> [πρόσβαση στις 3/6/2014]

Μπογιόπουλος Ν. (2013) «Εδώ έχει δίκιο ο κ.Τσίπρας» 17 Οκτωβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.enikos.gr/mpogiopoulos/182782.Edw-exei-dikio-o-k-Tsipras.html>[πρόσβαση στις 20/7/2014]

Νταλιάνη Μ. (2014) «ΣΥΡΙΖΑ: αγώνας να αποφύγει τα αυτογκόλ» 3 Μαΐου, *Τα Νέα*, διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5115326/agwnas-na-apofygei-ta-aytogkol/>[πρόσβαση στις 20/7/2014]

Νταλιάνη Μ., και Καραγεώργου Α. (2014) «Εμείς φταίμε για την κρίση» λέει τώρα ο Δραγασάκης», *Τα Νέα*, 27 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5101781/emeis-ftaime-gia-thn-krish-leei-twra-o-dragasakhs/> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Ομιλία του Αλέξη Τσίπρα, Προέδρου της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ/ΕΚΜ σε ανοιχτή εκδήλωση του ΝΕΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ με θέμα: «Με τη Δημοκρατική Παράταξη της Αριστεράς στον αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία-Λαϊκή Κυριαρχία-Κοινωνική Απελευθέρωση σήμερα» (2012) 3 Σεπτεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=28285> [πρόσβαση στις 19/7/2014]

Παπαδόπουλος Π. (2014) «Συναίνεση μόνο με αλλαγή ηγεσίας σε ΝΔ-ΠΑΣΟΚ», 18 Μαΐου, *Το Βήμα*

Παπαιωάννου Γ. (2012) “Διαπραγμάτευση, όχι μονομερείς ενέργειες”, *Το Βήμα*, 13 Μαΐου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/afieromata/elections2012/article/?aid=457442> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Πανταζόπουλος Α. (2001) *Για το λαό και το έθνος, Η στιγμή Ανδρέα Παπανδρέου 1965- 1989*, εκδ. ΠΟΛΙΣ

Παρουσίαση του Προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ-ΕΚΜ, Πολυχώρος Αθηναΐς, 1 Ιουνίου 2012, διαθέσιμο στο <http://leftgr.files.wordpress.com/2012/06/ceb5cf80ceb9cebaseb1ceb9cf81cebfcf80cebfcceb9ceb7cebceb5cebdcfbf-cf80cf81cebfcceb3cf81ceb1cebccebcceb1-cf83cf85cf81ceb9ceb6ceb1-votanikos-1.pdf> [πρόσβαση στις 3/6/2014]

ΠΑΣΟΚ (1979) *Ελλάδα και ΕΟΚ, Ο αντίλογος*, Γραφείο Εκδόσεων ΚΕΜΕΔΙΑ

Πολιτική Απόφαση 1^ο Συνεδρίου του ΣΥΝ, 1992, διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=13386> [πρόσβαση στις 15/6/2014]

Πολιτική Απόφαση του Ιδρυτικού Συνεδρίου του ΣΥΡΙΖΑ, 22 Ιουλίου 2013, διαθέσιμο στο http://www.syriza.gr/article/POLITIKH-APOFASH-IDRYTIKOY-SYNEDRIOY-TOY-SYRIZA.html#.U42qFXI_uxA [πρόσβαση στις 15/6/2014]

Πρώτο Θέμα (2014) “Λαφαζάνης αδειάζει Σταθάκη-Μηλιό για το χρέος” 2 Φεβρουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.protothema.gr/politics/article/349698/lafazanis-adeiazai-stathaki-kai-milio-gia-to-hreos/> [πρόσβαση στις 13/7/2014]

Σπουρδαλάκης Μ. (1988) *ΠΑΣΟΚ: Δομή, εσωκομματικές κρίσεις και συγκέντρωση εξουσίας*, εκδ. ΕΞΑΝΤΑΣ

Σπυρόπουλος Κ. (2013) «Δίγλωσσος ή άφωνος;» 30 Ιανουαρίου, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.politiki&id=21753> [πρόσβαση στις 20/7/2014]

Σταυρόπουλος Λ. (2014) «Ι.Δραγασάκης προς γερμανούς βουλευτές: “Θα έχετε στην Ελλάδα μια αξιόπιστη πολιτική δύναμη”», *Το Βήμα*, 26 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=580542> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

ΣΥΡΙΖΑ ΕΚΜ, Δελτίο Τύπου, 22 Ιανουαρίου 2013, διαθέσιμο στο http://www.tovima.gr/files/1/2013/01/22/FINAL-Brookings_Ellhnika%2022-01-2013.pdf [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Το Βήμα (2012) “Είμαστε η ελπίδα”, 15 Ιουνίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/afieromata/elections2012/article/?aid=462619> [πρόσβαση στις 27/5/2014]

Το Βήμα (2014) «Αλ.Τσίπρας: Φιλοδοξία μας να επανιδρύσουμε την Ευρώπη», 8 Μαΐου, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=593962>

Το Βήμα (2014) «Τσίπρας: Θέλουμε να αλλάξουμε την Ευρώπη, όχι να τη διαλύσουμε» 30 Μαΐου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=601338> [πρόσβαση στις 22/7/2014]

Το Βήμα (1979) «Το ΠΑΣΟΚ αποχώρησε και κατήγγειλε τη συμφωνία της ΕΟΚ» 26 Ιουνίου

Το Βήμα (2013) «Λαφαζάνης: Άμεσα εναλλακτικό σχέδιο χρηματοδότησης της οικονομίας» 9 Δεκεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=546949>

Τα Νέα (1980) «Η Ευρώπη ξεφεύγει από τον έλεγχο των ΗΠΑ» 27 Μαΐου

Τα Νέα (2014) «Μάριο... Δραγασάκης: “Θα κάνουμε “whatever it takes” αν έχουμε προβλήματα στη διαπραγμάτευση”», 29 Μαρτίου, διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5114005/mario-dragasakhs-tha-kanoume-whatever-it-takes-an-exei-problhmata-sth-diapragmateysh/> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Τα Νέα (2013) “Πυρά της πλευράς Λαφαζάνη κατά Τσίπρα: αυταπάτες τα περί ευρώ”, 6 Νοεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5052048/pyra-ths-pleyras-lafazanh-kata-tsipra-aytapates-ta-peri-eyrw/> [πρόσβαση στις 13/7/2014]

Τα Νέα (2013) “Λαφαζάνης: Δεν θα υπάρχει η κυβέρνηση το 2015 ώστε να συζητάμε για Πρόεδρο της Δημοκρατίας”, 11 Νοεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5053073/lafazanhs-den-tha-yparxei-h-kybernhsh-to-2015-wste-na-syzhtame-gia-proedro-ths-dhmokratias/> [πρόσβαση στις 10/6/2014]

Το ΠΑΣΟΚ στον Διεθνή Χώρο (1977) Αθήνα

Τσούτσιας Π. (2013) “Διχασμός στον ΣΥΡΙΖΑ, - Ο Λαφαζάνης φεύγει από το ευρώ”, *Έθνος*, 9 Δεκεμβρίου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=63930911> [πρόσβαση στις 30/5/2014]

Τσούτσιας Π. (2013) «Κάμψη ΣΥΡΙΖΑ-στροφή Τσίπρα» 12 Ιανουαρίου, *Έθνος*, διαθέσιμο στο

<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22767&subid=2&pubid=63765565>[πρόσβαση στις 22/7/2014]

Τηλεοπτική Εκπομπή “Αυτοψία” (2014) , σταθμός Alpha, 1 Μάιου, διαθέσιμο στο <http://www.alphatv.gr/shows/informative/aftopsia/webtv/o-alexis-tsipras-stin-aytopsia>[πρόσβαση στις 20/7/2014]

Τσακατίκα Μ. (2009) «Από το “κριτικό ναι” στο φιλοευρωπαϊκό “όχι”- Τι έχει αλλάξει στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του Συνασπισμού;», Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, σ. 143-161

Τσίπρας Α. (2012) “I will keep Greece in the eurozone” *Financial Times* , 12 Ιουνίου διαθέσιμο στο <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=27343&PHPSESSID=25f69e895fcb11ef08bef99d4762fffa> [πρόσβαση στις 10/7/2014]

Τζήμας Θ. (2013) «Αριστερά και ρεαλισμός: Σχόλια πάνω στην συνέντευξη Δραγασάκη» 8 Αυγούστου, διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/aristera-kai-realismos-sxolia-pano-sti-synenteyksi-dragasaki-toy-themi-tzima> [πρόσβαση στις 27/5/2014]

Τύπος της Κυριακής (2012) «Συνέντευξη Δραγασάκη στον ΤτΚ: Αναγκαία και αναπόφευκτη μια νέα διαγραφή του χρέους», 9 Σεπτεμβρίου, διαθέσιμο στο <http://www.e-typos.com/Post.aspx?id=21467&title=+++%3A+++++++>

Ψυχάρης Σ. (1981) «Τι θα κάνει η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ», *Το Βήμα*, 26 Απριλίου

Ξενογλωσσες

Coulombis T. (1993) “PASOK's Foreign Policies 1981-1989: Continuity or Change?” στο R. Clogg *Greece, 1981-1989: The Populist decade*, New York, St. Martin's Press

Moschonas G. (2001) “The path of modernization: PASOK and European Integration”, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, σ.11-24

Moschonas G. (2013) “A new Left in Greece: PASOK's Fall and SYRIZA's Rise”, 29 September, *Dissent*, Volume 60, διαθέσιμο στο <http://www.deepdyve.com/lp/university-of-pennsylvania-press/a-new-left-in-greece-pasok-s-fall-and-syriza-s-rise-oqRt0nXPcf> [πρόσβαση 13/7/2014]

Pappas T. (1999) *Making Party democracy in Greece*, Houndmills, Macmillan

Spourdalakis M. (2013) “Left Strategy in the Greek Cauldron : Explaining SYRIZA's success” *Socialist Register*, Vol 49

Stott M. and Kyriakidou D. (2012) “Tsipras-Greek bailout rage to force bailout changes”, 19 June, *Reuters*, διαθέσιμο στο <http://uk.reuters.com/article/2012/06/19/uk-greece-election-tsipras-idUKBRE85I17E20120619> [πρόσβαση 13/7/2014]3

Szczerbiak, Aleks and Taggart, Paul (2000) “Opposing Europe: Party Systems and Opposition to the Union, the Euro and Europeanisation”, Sussex European Institute, Working Paper No.36

Szczerbiak, Aleks and Taggart, Paul (2003) “Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality”, European Parties Elections and Referendums Network Working Paper No 12, Sussex University Institute, Working Paper No. 69

Tsakatika M., and Eleftheriou C. (2013) “The Radical Left's Turn Towards Civil Society in Greece: One Strategy, Two Paths”, *South European Society and Politics*, Vol 18, No 1. σσ. 81-99

Tsoukalis L. (1981) *The European Community and its Mediterranean Enlargement*, Allen and Unwin, London

Vasilopoulou S. and Halikiopoulou D. (2013) “In the Shadow of Grexit: The Greek Election of 17 June 2012”, *South European Society and Politics*, Vol 18, No. 4, pp. 523-542

Verney S. (1993) “From the ‘Special Relationship’ to Europeanism: PASOK and the European Community, 1981-89” στο R. Clogg *Greece, 1981-1989: The Populist decade*, New York, St. Martin’s Press

Verney S. (1996) “The Greek Socialists” στο Gaffney J. *Political Parties and the EU*, London and New York, Routledge

Verney S. (2011α) An exceptional case? Party and popular Euroscepticism in Greece, 1959-2009, *South European Society and Politics*, σ. 51-79

Verney, Susannah (2011β) “Euroscepticism in Southern Europe: A diachronic perspective”, *South European Society and Politics*, σσ. 1-29

Verney S. and Michalaki S. (2014) “Greece” στο N.Conti (edit.) *Party Attitudes Towards the EU in the Member States*, Routledge

Ηλεκτρονικές Πηγές

Αριστερή Παρέμβαση, Αρχείο,

<http://aristeriparembasi.wordpress.com/2012/11/24/%CF%80-%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84/> (27/7/2014)

Αριστερή Παρέμβαση, Αρχείο,

<http://aristeriparembasi.wordpress.com/2012/11/04/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80-%CE%BB%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%89%CF%82-%CF%84%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9/> (28/7/2014)

Γιάννης Δραγασάκης, Βιογραφικό <http://www.dragasakis.gr/biografiko.php> (20/7/2014)

Γιάννης Δραγασάκης, Συνεντεύξεις, <http://www.dragasakis.gr/sinedeuxis.php?id=847> (25/7/2014)

Δημοκρατική Αριστερά, Ιστορία, <http://www.dimokratikiaristera.gr/to-komma-mas/istoria> (18/7/2014)

Ευρωπαϊκή Αριστερά, Ιστορία, <http://www.european-left.org/about-el/history> (17/7/2014)
Ζούγκλα, Πολιτική, <http://www.zougla.gr/politiki/article/to-kimeno-tis-epistolis-a-tsipra-pros-rompai--mparozontragi> (20/7/2014)

Ισκρά, Αρχείο,

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=11428:sineteuxi-lafazanh-aygi&catid=85:synenteykseis&Itemid=267 (17/7/2014)

Ισκρά, Αρχείο,

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=16022:lafazanis-ke-syriza-dimokratiki-syzhthsh&catid=83:aristera&Itemid=200 (20/7/2014)

Ισκρά, Αρχείο,

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=11428:sineteuxi-lafazanh-aygi&catid=85:synenteykseis&Itemid=267 (18/7/2014)

Σαν Σήμερα, Οι εκλογικές αναμετρήσεις στην Ελλάδα,

<http://www.sansimera.gr/articles/4/5> (25/7/2014)

Σκάι, Πολιτική, <http://www.skai.gr/mobile/article?aid=205605> (20/7/2014)

Σκάι, Πολιτική

<http://www.skai.gr/news/politics/article/93132/%CE%92%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CE%9B%CE%B1%CF%86%CE%B1%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7/> (27/7/2014)

Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινήματων και της Οικολογίας, Ιστορικό, <http://www.syn.gr/gr/tmima.php?gl=el&page=59> (25/7/2014)

Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινήματων και της Οικολογίας, Ταυτότητα, <http://www.syn.gr/gr/tmima.php?gl=el&page=115> (27/7/2014)

ΣΥΡΙΖΑ, Πρόεδρος, <http://www.syriza.gr/page/proedros.html> (18/7/2014)

Υπουργείο Εσωτερικών, Εθνικές Εκλογές, <http://www.ypes.gr/el/Elections/NationalElections/Results/> (15/7/2014)

Alpha Tv, Πολιτική, <http://www.alphatv.gr/news/politics/tsipras-i-i-eyropaiki-enosi-tha-einai-dimokratiki-i-den-tha-yparhei> (22/7/2014)

Lifo, Πολιτική, <http://www.lifo.gr/now/politics/38280> (22/7/2014)